

Demografska obnova Grada Solina

Glavurdić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:817022>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

JOSIPA GLAVURDIĆ

DEMOGRAFSKA OBNOVA GRADA SOLINA

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre geografije

**Zagreb
2018.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija*; smjer: *istraživački* (smjer: *Baština i turizam*) pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Stjepana Šterca

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Demografska obnova Grada Solina

Josipa Glavurđić

Izvadak: Grad Solin jedan je od rijetkih gradova koji je u posljednjih nekoliko međupopisnih razdoblja zabilježio porast broja stanovnika. Obradom statističke dokumentacije, koju čine podaci popisa stanovništva i primjenom GIS alata u radu je analizirano opće, prirodno i prostorno kretanje stanovništva, sastav prema dobi i spolu te prema gospodarskim i obrazovnim obilježjima. Izrađena je analiza demografskih promjena u prostoru, utvrđeno je sadašnje stanje te su analizirani demografski resursi i potencijali Grada u funkciji gospodarskog i ukupnog razvoja Solina.

52 stranice, 12 grafičkih priloga, 13 tablica, 19 bibliografskih referenci, 22 izvora; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: demografija, Grad Solin, stanovništvo, demografska revitalizacija, statistika

Voditelj: doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Stjepan Šterc

doc. dr. sc. Jelena Lončar

dr. sc. Slaven Gašparović, poslijedoktorand

Tema prihvaćena: 06.12.2016.

Rad prihvaćen: 14.06.2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Demographic renewal of the City of Solin

Josipa Glavurđić

Abstract: City of Solin is one of the few cities that has been recording growth in the number of inhabitants during the last few population censuses. By analyzing the statistical documentation, which consists of population census data and by the application of GIS tools, the natural and spatial movement of the population, age and gender distribution of population, economy and educational factors have been analyzed. An analysis of demographic changes in space was made, the present situation was determined and the demographic resources and potentials of the city were analyzed in function of the economic and total development of the City of Solin.

52 pages, 12 figures, 13 tables, 19 references, 22 internet sources; original in Croatian

Keywords: demography, City of Solin, population, demographic revitalization, statistics

Supervisor: Stjepan Šterc, Ph D, Assistant Professor

Reviewers: Stjepan Šterc, Ph D, Assistant Professor

Jelena Lončar, Ph D, Assistant Professor

Slaven Gašparović Ph D, Postdoctoral Researcher

Thesis submitted: December 6th, 2016

Thesis accepted: June 14th, 2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Predmet i ciljevi istraživanja	1
1.2. Metode istraživanja.....	1
1.3. Dosadašnja istraživanja	2
1.4. Osnovne hipoteze	3
2. OSNOVNA GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADA SOLINA	4
2.1. Historijsko geografski razvoj.....	4
2.2. Geografski položaj.....	6
2.3. Prometna povezanost	7
2.4. Fizičko-geografska obilježja.....	9
3. DEMOGRAFSKI RAZVOJ GRADA SOLINA NAKON 2001. GODINE.....	12
3.1. Gustoća naseljenosti	13
3.2. Međupopisna promjena u razdoblju od 1857. - 2011. godine	14
3.3. Prirodno kretanje stanovništva	18
3.4. Prostorno kretanje.....	21
3.5. Opće kretanje stanovništva.....	24
3.6. Osnovne demografske strukture	25
3.6.1. Spolni sastav stanovništva.....	26
3.6.2. Dobni sastav stanovništva	27
3.6.3. Gospodarski sastav	30
3.6.4. Obrazovna struktura	34
4. DEMOGRAFSKA REVITALIZACIJA	36
4.1. Razvoj turizma u Gradu Solinu	37
4.2. Visoka kvaliteta života	38
4.3. Razvijanje malog i srednjeg poduzetništva	40

4.4.	Postojeće revitalizacijske mjere.....	42
4.4.1.	Poticaji rodnosti.....	42
4.4.2.	Imigracijski poticaji.....	44
4.5.	Demografski nastavak	45
5.	ZAKLJUČAK	47
5.1.	Referiranje na hipoteze	47
5.2.	Opći zaključci	48
LITERATURA I IZVORI		49
Literatura		49
Izvori podataka		51
POPIS SLIKA		VII
POPIS TABLICA.....		VII

1. UVOD

Stanovništvo, kao najvažniji čimbenik prostornog, gospodarskog, društvenog i regionalnog planiranja, razvoja, korištenja prostora i opstanka je temeljni subjekt ove demografske analize prostora. Stanovništvo je odraz prošlih zbivanja, čimbenik sadašnjosti i subjekt budućnosti (Nejašmić, 2005). Demografska problematika Hrvatske, njezinih regija ili administrativno-teritorijalnih jedinica (županija, općina i gradova) postaje i formira se u jedan od najvažnijih strateških koncepata za cjelokupni razvoj Republike Hrvatske.

Budući da je stanovništvo nositelj društvenog razvoja, promatra se i s gospodarskog aspekta kao jedan od najvažnijih čimbenika gospodarskog razvoja na globalnoj, regionalnoj, nacionalnoj te mikroregionalnoj razini.

1.1. Predmet i ciljevi istraživanja

Osnovni zadatak i cilj istraživanja je analiza demografskih promjena te analiza prirodnih i društvenih geografskih čimbenika koji su odredili prostornu distribuciju stanovništva i današnje demografsko stanje u Gradu Solinu. Važnu komponentu društveno-gospodarskog razvoja određenog prostora predstavljaju demografski resursi, a stanovništvo predstavlja osnovni čimbenik promjena određenog prostora pa će se prema podacima Popisa stanovništva 2001. i 2011. godine analizirati osnovna obilježja prostornog razmjesta stanovništva, odnosno gustoća naseljenosti i opće kretanje stanovništva i njegove sastavnice, promjene u odabranim strukturama stanovništva te postojeće revitalizacijske mjere. Nakon same analize te dobivenih rezultata, prezentirana su moguća rješenja kako bi se pozitivni demografski trendovi nastavili.

1.2. Metode istraživanja

Uz metodu kompilacije relevantne stručne i znanstvene literature, u radu su analizirani podaci prikupljeni iz statističkih publikacija. Kartografskim i grafičkim prikazima su prikazani sadržaji, odnosi i demografske promjene u geografskom prostoru. Za obradu podataka te izradu grafičkih priloga korišten je program Microsoft Excel, a za kartografske

vizualizacije rezultata istraživanja u radu je primijenjen ArcGIS 10.2 u kojem je izrađena vlastita baza podataka, temeljena na podacima iz statističkih publikacija Državnog zavoda za statistiku. Kao osnovni izvori podataka korišteni su popisi stanovništva iz 2001. i 2011. godine.

“Popis 2001. godine prvi put pri definiranju ukupnog stanovništva primjenjuje koncept "uobičajenog mjesta stanovanja" i uvodi razdoblje od jedne godine i dulje kao osnovni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva. Tada se također primjenjuje koncept "uobičajenog mjesta stanovanja" i prvi se put uvodi namjera odsutnosti/prisutnosti kao dodatni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva. Iako se podaci obaju popisa, 2001. i 2011. godine temelje na konceptu "uobičajenog mjesta stanovanja", oni nisu neposredno usporedivi. To je tako najprije zbog namjere odsutnosti/prisutnosti koja se nije prikupljala u Popisu 2001., a potom i stoga što je Popis 2001. godine u ukupan broj stanovnika uključivao i osobe odsutne godinu i dulje koje su se u mjesto stalnog stanovanja vraćale sezonski i mjesečno (te se osobe ne uključuju u ukupan broj stanovnika) (URL1) .

Zbog male statističke greške promatranog gradskog prostora, navedene metodološke promjene principa popisivanja (*s de iure* na *de facto*) neće se uzimati u obzir.

1.3. Dosadašnja istraživanja

Dosadašnja istraživanja demografske problematike na prostoru Grada Solina su rijetka, odnosno nije se mnogo pisalo o Gradu Solinu izuzev njegova historijsko geografskog razvoja. Dosadašnja istraživanja vezana uz problematiku rada mogu se klasificirati u nekoliko kategorija.

Za teorijsku osnovu i koncept korištene su knjige Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Wertheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, te članak Šterc, S., Komušanac, M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?.

Temeljna historijsko geografska i prirodno geografska obilježja Grada Solina sintetizirana su istraživanjima u knjizi Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske* i znanstvenim

člancima Bereš, M., 2014: *Salona*, Katić, L., 1955: *Solin od VII do XX stoljeća*, Božić, N., 1997: *Solin- pregled povijesnog i urbanističkog razvoja grada*.

Ostali relevantni članci koji su korišteni analizu recentnih demografskih obilježja Grada Solina su: Nejašmić, I., Toskić, A., 2000: *Razmještaj stanovništva u Republici Hrvatskoj – dio općih demografskih i društveno-gospodarskih procesa*, Klempić, S., 2004: *Razvoj stambenih naselja Splita nakon Drugog svjetskog rata*, Vresk, M., 1998: *Satelitizacija splitske aglomeracije*.

Za razradu demografske obnove i postojećih revitalizacijskih mjera uzete su publikacije sa službenih stranica Grada Solina i podaci iz Grada kao što su: *Prostorni plan uređenja Grada Solina, 2010.*, *Program ukupnog razvoja Grada Solina 2011*, *Proračun Grada Solina za 2018. Godinu, Grad Solin prijatelj djece*.

Statistički podaci korišteni za analizu demografskih pokazatelja preuzeti su s web stranice Državnog zavoda za statistiku.

1.4. Osnovne hipoteze

Osnovne hipoteze, na kojima se temelji diplomski rad, ukazuju na važnost i značaj problematike istog. Hipoteze će biti preispitane ranije navedenim metodološkim postupcima te će osvrn na njih biti prikazan u zaključku.

1. Geografski položaj Grada Solina, u blizini Splita, uvjetovao je pozitivne demografske trendove u 21.st.
2. Aktualni demografski trendovi na razmatranom području ukazuju na pozitivne buduće naznake u ukupnom rastu broja stanovnika.
3. Smjernice lokalnog strateškog razvoja pridonijele su pozitivnim demografskim trendovima u Gradu Solinu.
4. Postojeće revitalizacijske mjere sa svojim ciljevima i prioritetima doprinijele su ukupnom razvoju Grada Solina.

2. OSNOVNA GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADA SOLINA

2.1. Historijsko geografski razvoj

Početakom IV. stoljeća prije Krista, na prostoru ušća Jadro smjestilo se delmatsko naselje. Delmatska luka nalazila se u središtu budućeg rimskog grada. Naselje je bilo opasano zidinama i ubrzo je postalo jedno od najvažnijih naselja u tom prostoru. Iako grčki kolonizatori nisu imali organiziranu koloniju na prostoru današnjeg Solina, oni su bili u suživotu s Ilirima odnosno Delmatima što je dovelo do snažnih trgovačkih veza i međusobnih kulturnih utjecaja između dvaju naroda (Božić, 1997).

Na području Solina gradi se rimska naseobina nazvana imenom Salona koja će se tijekom vremena uzdići do najvažnijeg rimskog grada na hrvatskim prostorima odnosno do četvrtog najvećeg grada u cijelom Rimskom Carstvu (Bereš, 2014).

Najstariji dio rimske Salone koji datira iz republikanskoga doba je *Urbs vetus*. Imao je status *oppiduma*, tj. rimskoga utvrđenog naselja. Izgrađen je u obliku trapezoida, te je bio razmjerno male površine. Nakon građanskog rata Salona dobiva status kolonije i dolazi do njenog snažnog razvoja. Unutar Salone veliku površinu zauzimali su javni sadržaji. Salona je bila vjersko, kulturno i upravno središte okolice, a u nekim pitanjima i čitave pokrajine. U središtu se nalazio forum s javnim zgradama, teatar, hramovi, dva kompleksa terma i lučka skladišta.

Na temelju toga možemo zaključiti da su ljudi uglavnom živjeli u neposrednoj okolini, a u grad su dolazili obavljati zajedničke poslove što svjedoče i ostaci patricijskih vila za odmor i središta poljodjelskih imanja sačuvanih u bližoj okolini. Važan dio grada bio je forum s trgovinama i kurijom na njegovoj istočnoj strani koji je bio središte gospodarskog i društvenog života grada (Piplović, 2012). Stanovnici Salone značajnije su se bavili i zemljoradnjom, što se odražava na centurijaciji salonitanskog agera. Ubrzo nakon dobivanja statusa kolonije Rimljani su sagradili vodovod od izvora rijeke Salona (današnji Jadro) te cestovnu mrežu koja je postala temelj trgovine i prometa. Time se utjecaj Salone osjećao sve do rijeke Save u Panoniji te je grad postao najznačajnije trgovačko središte Ilirika (Božić, 1997). Salona je bila trgovačko središte u koje su dolazili brojni trgovci i putnici iz različitih krajeva. Najvažniju društvenu promjenu predstavljala je pojava kršćanstva krajem 3. stoljeća. Novi se svjetonazor bitno odrazio i na urbanistički ustroj grada kao i na cjelokupnu

arhitektonsku djelatnost što je uvelike utjecalo na povećanu koncentraciju stanovništva na ovom prostoru. Unutar gradskih zidina sagrađen je veći broj bazilika i drugih vjerskih građevina. Gotovo sve su koncentrirane u uskoj zoni na granici staroga i novoga dijela grada. Na sjeveru izvan grada je veliki kompleks Manastirina, nekoliko urbanih bazilika, zgrada bivših terma, *Basilica nova* i *Basilica iuxtaportum*.

Napadima Avara i Slavena, krajem 6. stoljeća, gradske zidine Salone su gotovo u potpunosti nestale. Hrvati su se naselili u neposrednoj blizini antičkoga grada, no bitno je naglasiti kako se u Saloni nikada više nije obnovio gradski život. Izgradnjom novog naselja izvan ruševina Salone dolazi do promjene samog značenja ali i urbane forme naselja. U tom razdoblju za Hrvate su bile specifične agrarno-stočarske zajednice koje nisu imale potrebu za izgradnjom većih urbanih naselja. Prvi pisani dokumenti o prisutnosti Hrvata na solinskom prostoru potječu iz 9.st. i povezani s knezom Trpimirom. On je dao sagraditi benediktinski samostan u Rižinicama gdje je pronađen poznati zapis: „*Terpimero divino nutu dux Croatorum*“ odnosno Trpimir voljom božjom knez Hrvata (Katić, 1955). Od ranoga srednjeg vijeka najvažnija grana solinskoga gospodarstva bili su mlinovi na Jadru. Mlinovi se spominju u ispravama hrvatskih vladara koji ih u svojim darovnicama poklanjaju zaslužnim osobama, samostanima i crkvama. Točan položaj starohrvatskih mlinica ne može se sa sigurnošću odrediti jer prve mlinice su bile građene od drveta (Katić, 1955).

Nakon raspada Hrvatskog kraljevstva 1102. g. solinski prostor postaje poprište sukoba između grada Splita, koji je priznavao vlast bizantskog cara, i grada Klisa, gdje su vladali predstavnici ugarsko-hrvatskih kraljeva. Splitski nadbiskup je sagradio utvrdu Prosika da bi obranio Solinsko polje od kliških napada. Iz tog razdoblja potječe i prvi pisani dokument u kojem se spominje ime Solina u njegovom kroatiziranom obliku. Na Jadru se grade mlinice, uz mlinarstvo se razvija i prerada sukna. Solin postaje posrednik između stočarskih naselja u zaleđu i splitskih krojača (Božić, 1997).

U 16. st. dolazi do prodora Turaka koji su željeli osvojiti Klis, pa najprije pustoše njegovu okolicu, odnosno solinski prostor. O tom razdoblju svjedoči utvrda Gradina koju je podigao bosanski paša Husein, unutar koje je sačuvana bizantska crkva koja je u tom periodu vjerojatno bila pretvorena u džamiju. Zbog čestih turskih pljačkaških pohoda stanovnici srednjovjekovnih sela povlačili su se u sigurnija naselja: nad naseljem Kuk gradi se istoimena utvrda, a stanovnici Prosika naseljavaju prostor na uzvisini, gdje nastaje naselje Mravince

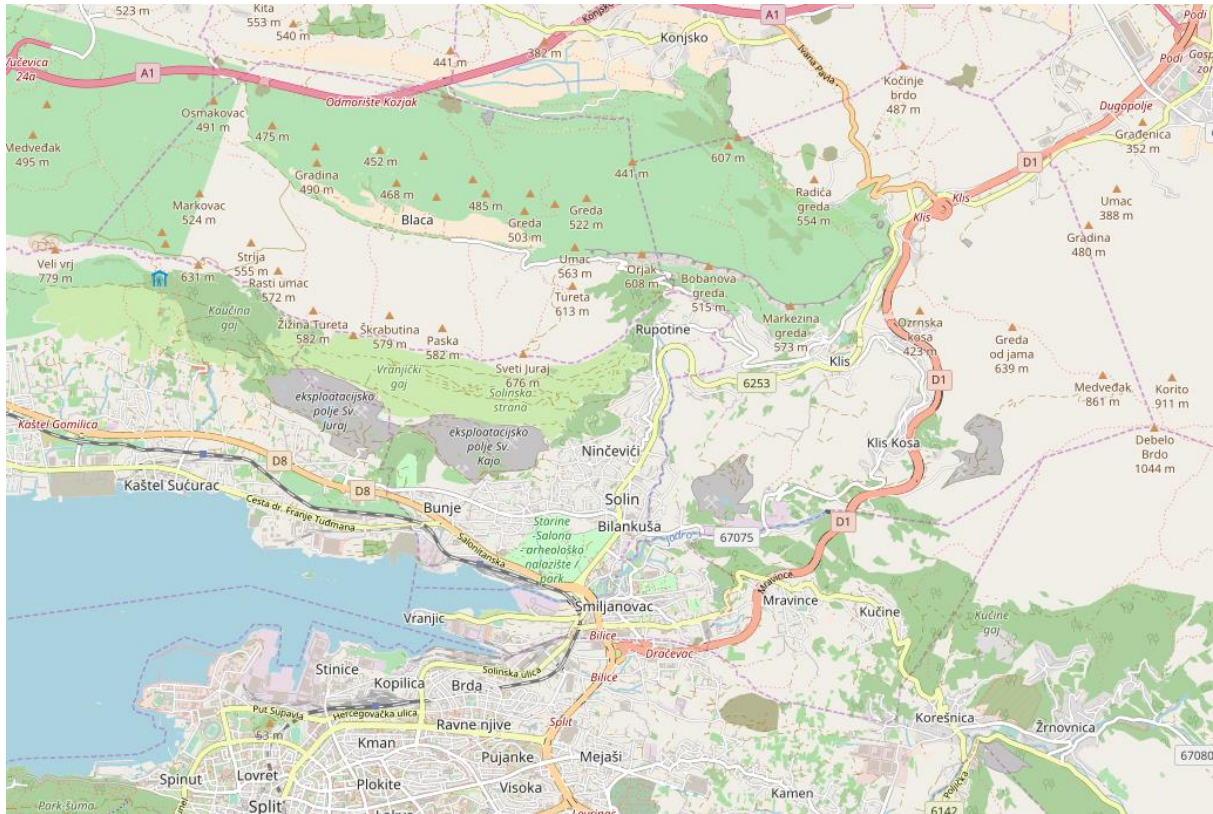
(Božić, 1997). U 17. st Mlečani naseljavaju solinski prostor stanovništvom iz Petrovog polja od kojeg potječe današnje stanovništvo Solina. Solin se oslobađa od Turaka 1647. godine, no tada znatno stradaju i ruševine antičke Salone, koje postaju mletački kamenolom. Uz granice antičkoga grada počinju se graditi nove građevine zapadno od Manastirina sagrađena je crkva sv. Dujma, a na Gospinu Otoku sagrađena je mala jednobrodna crkva. To bi se moglo smatrati početkom ponovnog oživljavanja Solina. Solin, zajedno s Vranjicom, krajem 17. stoljeća ima 619 stanovnika (Bezić, Božanić, 1992).

Zbog hajdučkih pljački tijekom 18. st. na solinskom području nastaju brojne kuće u obliku utvrda: Paraćevi, Milićevi, Pletikosićevi i Gašpićevi dvori. Nastavlja se izgradnja novih mlinica na Jadru, a među njima je sagrađena i Gašpina mlinica danas najpoznatija i najbolje sačuvana mlinica u Solinu. Brojne karavane tijekom 19. st. su prolazile područjem Solina na putu iz Bosne prema splitskom sajmištu. Prilikom povratka obično su noćile u Solinu. U to vrijeme Solin je bio omiljeno izletničko područje splitske vlastele koja je boravila na obalama Jadra, Gospinom Otoku ili gornjem toku Jadra. Također, bila je razvijena trgovina bačvi napunjenih vodom iz Jadra, budući da je Split dobio vodovod tek početkom 20. stoljeća. Za vrijeme Napoleonove vladavine, general Marmont sagrađio je cestu preko salonitanskih spomenika, no paralelno s tim uništavanjem počinje i veće zanimanje za solinske spomenike (Božić, 1997). Osim građevina u samom naselju, koje su se smjestile uz cestu prema Klisu, u okolici Solina nastaju brojni zaseoci čiji su se nazivi sačuvali do danas kao što su primjerice Ninčevići i Japirko (Božić, 1997).

2.2. Geografski položaj

Grad Solin ima izrazito povoljan geografski položaj koji je ujedno uvjetovao njegov nastanak i razvoj. Solin se smjestio u središnjem dijelu Srednje Dalmacije, na kontaktu Jadranskog mora i Kozjaka, neposredno uz ušće rijeke Jadro i važnog kliškog prijevoja odnosno prirodne veze priobalje – zaobalje (Sl.1). Iznimno važan geostrateški položaj na prijevoju između Kozjaka i Mosora omogućio je komunikaciju sa zaleđem, a samim time i razvoj središnjih funkcija u prošlosti, od antike preko srednjeg vijeka do modernih vremena. Danas je Solin urbanistički srastao s makroregionalnim središtem Splitom koje se nalazi jugozapadno od samog središta Solina (Magaš, 2013). Grad Solin kao dio splitsko-

kaštelanskog priobalja dio je splitske urbane regije. S obzirom da se uz obalu proteže neprekinuti pojas fliša s kontaktom prema naplavnoj priobalnoj ravni Jadrana, može se zaključiti da je ovo područje jedan od najvrednijih agrarnih prostora srednjodalmatinskog primorja.

Sl. 1. Geografski smještaj i naselja Grada Solina

Izvor: URL 19

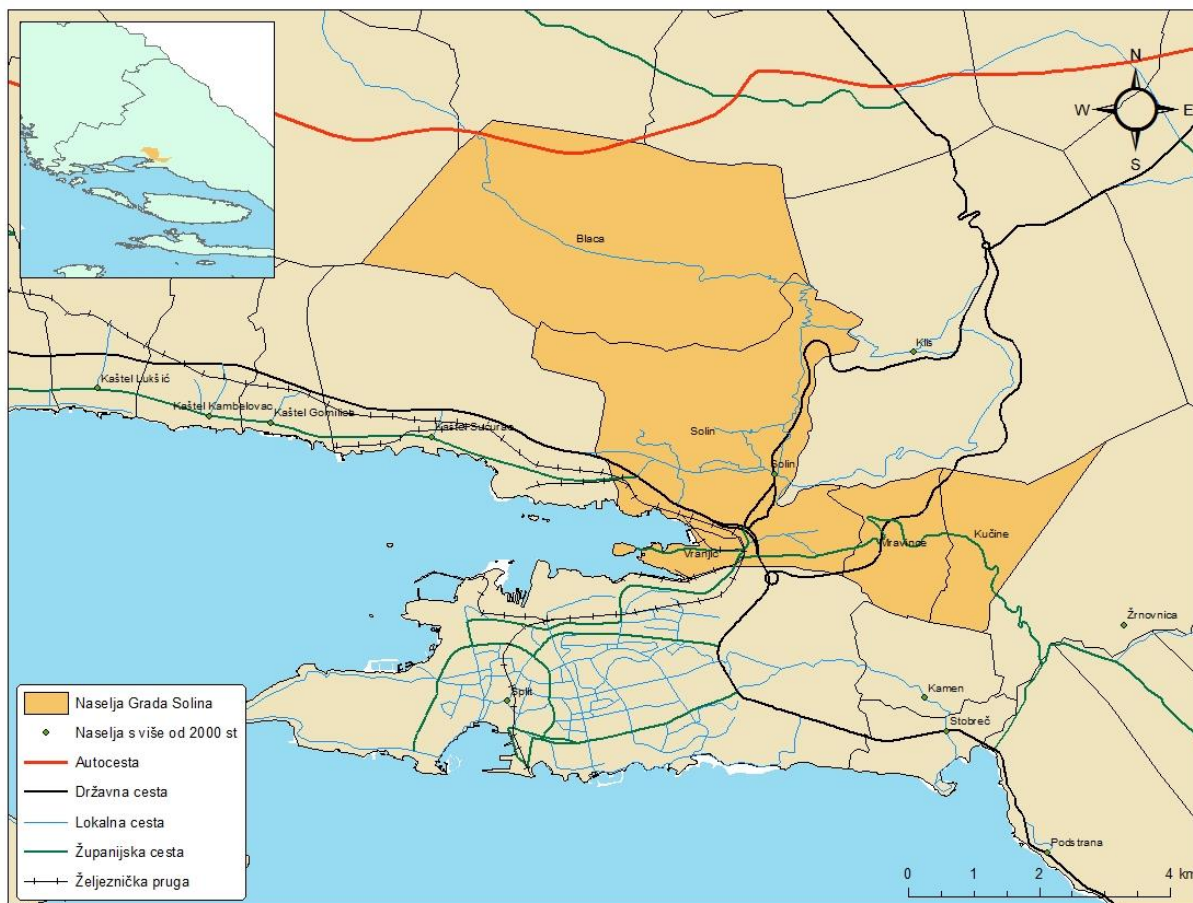
2.3. Prometna povezanost

Geografski položaj rezultirao je i tranzitnom ulogom dodira dvaju područja – priobalja i zagore. U ovom području nalazi se nekoliko važnih prijelaza koji koriste tektonski uvjetovane usjeke u karbonatnom primorskom nizu. Najvažniji od njih je prijevoj Klis, gdje su tektonski odijeljeni Kozjak i Mosor, odnosno gdje je oblikovan prirodni prijelaz s jednom istaknutom i pogodnom uzvisinom na kojoj je izgrađena utvrda koja nadzire Kliška vrata. Samim time ovo je najlakša veza zaobalja s lukom u Solinu, odnosno Splitu gdje se i dan danas nalazi (Sjeverna luka). Izuzetno povoljan prometno-geografski položaj na prirodnom prijelazu iz priobalja u zaobalje rezultirao je dobrom infrastrukturom svih vrsta prometa, pogotovo ako usporedimo s ostalim dijelovima Dalmacije. Grad Solin nalazi se na državnoj

cesti D1 Macelj (Zagreb) – Split, ali i D8 Pasjak – Karasovići koji je ujedno i važan uzdužni transeuropski pravac tzv. jadransko-jonski prometni koridor (Magaš, 2013).

Križanje ceste koja povezuje Zagreb i Split s Jadranskom magistralom nalazi se u neposrednoj blizini Grada Solina. Osim državnih cesta, Gradom prolazi županijska cesta 6 253 (Solin – Klis), a prigradskim naseljima županijska cesta 6 270 (Mravinci – Žrnovnica). S cestom D1 odnosno brzom cestom područje grada je preko čvora Dugopolje priključeno na autocestu A1 Zagreb – Split (Sl.2.).

Željeznički, pomorski i zračni promet nisu tako dobro razvijeni kao cestovni. Željeznički promet se u čitavoj Hrvatskoj nalazi u velikim strukturnim problemima s naglaskom na loše stanje infrastrukture. Međunarodna priključna pruga se u Oštarijama spaja s prugom Rijeka – Zagreb, a direktno povezuje Gospić, Knin i Split sa Zagrebom. Što se tiče pomorskog prometa, u neposrednoj blizini Grada Solina nalazi se Luka Split, jedna od šest pomorskih luka u Hrvatskoj otvorenih za javni promet od međunarodnog gospodarskog interesa koje su opremljene za promet velikih prekoceanskih brodova. Uz luku je i nastala najveća lučko-industrijska zona Split-Solin-Kaštela. Također zračna luka Split se nalazi u blizini Solina, točnije u Resniku udaljenom dvadesetak kilometara. Velika prednost je i postojanje plinovoda.

Sl. 2. Prometno-geografski položaj i prometni sustav Grada Solina

Izvor: URL 19

2.4. Fizičko-geografska obilježja

Grad Solin je smješten na prostoru prostranih potopljenih i površinskih flišnih zona s nižim vapnenačko-dolomitnim pobrđem i udolinama. Od kontinentalnih utjecaja je zaštićen krškim priobalnim hrptovima gorsko-planinskog niza Kozjaka i Mosora. Kozjak je u višim zonama prekriven uglavnom submediteranskim raslinjem, geotektonski položen u hvarskom pravcu pružanja reljefa (zapad-istok) tj. odražava poremećeni dinarski pravac (sjeverozapad-jugoistok). Naselje je zapravo nastalo na dodiru višeg krškog vapnenačkog odsjeka i flišne padine, od davnina koristeći pašnjake na Kozjaku i ratarske površine u flišu, ali i vrednovanjem pomorskog položaja i putova u unutrašnjost (Magaš, 2013).

Ako geomorfološko regionaliziramo Hrvatsku na tri velike reljefne regije, područje Grada Solina nalazi se na kontaktu Gorskog sustava Dinarida i Jadranskog bazena. Krški dinarski okvir propusnih karbonatnih masiva Kozjaka i Mosora s kopnene strane zatvara zonu nepropusnog fliša s istaknutim naslagama lapora, pješčenjaka, konglomerata i vapnenaca s alveolinama i numulitima (Magaš, 2013). Geološki profil u zoni Kaštela pokazuje višu zonu vapnenačkog okvira Kozjaka ispod kojeg se nastavlja flišna zona s uslojenim i tektonski poremećenim laporima. Na nju se nastavlja naplavna aluvijana ravan do obale Kaštelanskog zaljeva, izgrađena od finijeg materijala ispranog s viših okolnih terena. Na malenom prostoru došlo je do kontrasta morfosturkturno različitih zona. Primorska nepropusna flišna zona s obiljem vode neosporno je bila važna za razvoj naseljenosti. Prostrani pojas fliša na dodiru s karbonatima omogućuje pojave voda, od kojih je najznačajniji vodotok Jadro s deltastim ušćem upravo kod Solina¹. Povoljan smještaj s prirodno zaklonjenom lukom na krajnjem sjeveroistočnom dijelu Kaštelanskog zaljeva, istaknut geoprometni položaj, dobra vodoopskrba, jaka agrarna osnova, dobre veze preko kliških vrata s unutrašnjošću omogućili su izrastanje velikog antičkog grada.

Područje Grada Solina nalazi se u tektonskoj jedinici Primošten – Trogir – Split, izgrađenoj od kredno-tercijarnih naslaga. Ova tektonska jedinica zahvaća široko područje obalnog područja od Primoštena na zapadu do Splita na istoku. Na sjeveru graniči s Kozjakom, gdje su starije gornjo kredne naslage reversno nalegle na mlađe kredne naslage i naslage eocenskog fliša. Dotičnu tektonsku jedinicu karakteriziraju izoklinalne i prebačene bore i "ljuskava" građa. Na prijelazu krede u tercijar dolazi do stanovitih gibanja u okviru laramijske orogenetske faze. Naslage fliša dotičnog područja tijekom geološke prošlosti bile su podvrgnute snažnoj kompresiji, koja je uzrokovala intenzivno boranje, rasjedanje i formiranje brojnih pukotinskih sustava i razlomljenih zona. Intenzivna tektonika uzrokuje nastanak polegljih i prebačenih bora i ljuskave strukture. Općenito gledajući struktura je monoklinalna, s Dinarskim pružanjima (sjeverozapad-jugoistok) i smjerom nagiba slojeva prema sjeveru i sjeveroistoku i kutovima nagiba od 20° do 70° (Marinčić, Magaš, Borović, 1971.).

U morfološkom smislu šireg područja jasno je uočljiva pojava izrazito raščlanjenog reljefa, posebno u području rasprostiranja karbonatnih stijena. Između niza vrhova kojima koji su nadmorske visine od 550 do 680 m nalazi se više krških polja, uvala i zaravni na

¹ Ušće Jadra je potopljena flišna udolina.

nadmorskim visinama od 300 – 350 m. Najveća krška polja su Mučko polje (cca 400 ha), Dicmansko polje (cca 300 ha), Dugopolje (cca 190 ha) i Konjsko polje (cca 150 ha) (HSPVSO, 1981.).

Morfološki uzdignute dijelove reljefa izgrađuju isključivo čvrste karbonatne stijene (vapnenci i dolomiti) u kojima su zastupljeni svi elementi krške morfologije, kao što su povremeni ponori, jame, spilje, vrtače, škrape, suhe doline, pojave strmo odsječenih padina itd. Također su karakteristična i brojna sufozijska uleknuća u klastičnim naslagama krških polja. Vapnenci mezozoika i eocena su uglavnom dobro propusne stijene i imaju funkciju vodonosnika. Ovisno o zastupljenosti dolomitne i laporovite komponente smanjuje se propusnost vapnenaca u srednje propusne do slabo propusne stijene. Klastične naslage eocenskoga fliša, klastiti trijasa i paleocenski lapori su nepropusne stijene pa imaju funkciju potpunih ili relativnih hidrogeoloških barijera ovisno o njihovu prostornom položaju. Potpune hidrogeološke barijere usmjeravaju tokove podzemne vode, a ispod relativnih barijera podzemne vode nesmetano teku. Propusnost deluvijalnih sedimenata krških polja ovisi o njihovom pretežitom granulometrijskom sastavu, odnosno udjelu krupnozrnatih i sitnozrnatih čestica, fragmenata stijena i sadržaju glinovite komponente. Stoga zbog lateralne i vertikalne nehomogenosti sedimente krških polja u hidrogeološkom smislu smatramo propusnim naslagama (HSPVSO, 1981.).

Dok na Kozjaku prevladavaju smeđa tla na vapnencima i dolomitima, vapnenačko dolomitna crnica, krpe crvenice i kamenjar dotle je udolina sastavljena od antropogenih tala flišnih terasa.

Najveći dio južnog i središnjeg dijela aglomeracije nalazi se na nepropusnim stijenama E_{2,3} – lapori, laporoviti vapnenci te naslage fliša (lapori, laporoviti vapnenci i pješčenjaci u izmjeni). Spomenute stijene su propusne u potpovršinskom dijelu dok se u cjelini smatraju nepropusnima. Stijene ovog kompleksa imaju pukotinsku i međuzrnsku poroznost. Prema hidrogeološkoj funkciji terena predmetni dio aglomeracije klasificirano je kao potpuna geološka barijera (djelomični propusna u površinskom dijelu).

Sjeverni dio aglomeracije Split – Solin nalazi se manjim dijelom na djelomično propusnim naslagama gornje krede – prema petrografskom sastavu stijena to su dolomiti i vapnenci. Propusnost ovih naslaga varira o izlomljenosti stijenske mase. Najveći dio sjevernog dijela aglomeracije Split – Solin izgrađuju propusne stijene koje pripadaju

različitim kronostratigraskim jedinicama, a uglavnom po petrografskom sastavu su brečokonglomerati, vapnenci, dolomiti i breče. Propusnost ovih naslaga varira o izlomljenosti i okršenosti te ima pukotinsku poroznost. Prema hidrogeološkoj funkciji terena pripada propusnom području uglavnom bez otjecanja s površina karbonatnih naslaga. Manji dio terena južnog dijela aglomeracije izgrađuju djelomično nepropusne stijene kvartarne naslage koje su po petrografskom sastavu kršje i blokovi stijena pomiješani s glinovitim materijalom, propusnost se smanjuje s povećanjem debljine i glinene komponente te u njima manjim dijelom dominira međuzrnska poroznost. Najveći dio zapadnog dijela aglomeracije Split – Solin nalazi se na nepropusnim flišnim naslagama srednjeg i gornjeg eocena. Nepropusne stijene: zastupljene su pretežito klastične naslage, a u manjoj mjeri i karbonatne stijene eocena (E_{2,3}), koje u hidrogeološkom smislu predstavljaju kompleks u cjelini nepropusnih stijena (HSPVSO, 1981.).

Izvor Jadra smješten je u podnožju Mosora (1 300 m nadmorske visine) i Kozjaka (600 m nadmorske visine), a nalazi se na 33 m nadmorske visine. Ukupna duljina toka joj iznosi 4,2 km, prolazi područjem Grada Solina i na istočnom rubu Kaštelanskog zaljeva ulijeva se u more. U samom središtu Solina račva se na glavno korito i više rukavaca koji se prije ušća u more opet spajaju u zajedničko korito. Najveći dio rijeke je reguliran, osim na dijelu gornjeg toka koji je proglašen zaštićenim područjem prirode u kategoriji posebnog ihtiološkog rezervata. Jadro kao rijeka jadranskog slijeva, je sredozemnog pluvijalnog režima s maksimalnim vodostajem zimi (Magaš, 2013).

3. DEMOGRAFSKI RAZVOJ GRADA SOLINA NAKON 2001. GODINE

Stanovništvo, kao stožerni čimbenik koji utječe na okolišne promjene, predstavlja osnovni prostorni resurs i temelj svih regionalnih, gospodarskih, društvenih i inih planiranja (Šterc i Komušanac, 2012).

Na sam razmještaj i prerazmještaj stanovništva utječu mnogi čimbenici: geografski (klima, reljef, zemljište, resursi), gospodarski i društveni (stupanj gospodarske razvijenosti, struktura stanovništva, društvena organizacija, običaji i ponašanje stanovništva), politički (način upravljanja), čisti demografski (diferencijalne stope rodosti i smrtnosti, migracija) i drugi. Uz navedeno, posebnu ulogu imaju i način postanka gradova, stupanj iskorištavanja

prirodnih i ljudskih resursa te postojanje državnih granica. Djelovanje spomenutih čimbenika vrlo je složeno, te je teško odrediti koji su čimbenici i u kojem vremenu prevladali (Nejašmić i Toskić, 2000).

Prema Popisu stanovništva 2011. godine u Gradu Solinu živjelo je 23 926 stanovnika raspodijeljenih u pet samostalnih naselja: Blaca, Kučine, Mravince, Solin i Vranjic. Najveći broj stanovnika njih 20 212, živi u prostorno najvećem naselju Solin, zatim u Mravincima 1 628 stanovnika, u Vranjicu živi 1 110 stanovnika, dok je u Kučinama 974 stanovnika, a najmanji broj stanovnika, zbog svog nepovoljnog geografskog položaja i nedostatka infrastrukture, ima naselje Blaca. To naselje prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine broji samo 2 stanovnika. U naselju Solin živi 84,5 % stanovništva, dok preostala četiri naselja nastanjuje 15,5 % stanovništva. Iz toga možemo zaključiti, da naselje Solin ima visok stupanj centraliteta.

U pravilu, dobra dostupnost naselja potiče njegov gospodarski razvoj i napredak pa u tim naseljima dolazi do koncentracije različitih funkcija te novih radnih mjesta, što na kraju dovodi do porasta broja stanovnika.

3.1. Gustoća naseljenosti

Gustoća naseljenosti jedan je od temeljnih demogeografskih pokazatelja koji obogaćuje spoznaju o određenom prostoru te omogućuje usporedbe između prostornih jedinica, a pokazuje ukupan broj stanovnika na jedinici površine, odnosno označava prosjek naseljenosti na nekom području (Nejašmić, 2005).

Grad Solin se proteže na površini od 18,37 km² na kojoj živi 23 926 stanovnika, prema Popisu stanovništva iz 2001. godine. Ističe se gustoćom naseljenosti od 1 302 stan./km², te pripada skupini najgušće naseljenih gradova u Republici Hrvatskoj. Gustoća naseljenosti Grada Solina je približno 17 puta veća od hrvatskog prosjeka. Okupljanje velikog broja stanovništva na tom prostoru omogućila su povoljna prirodno-geografska obilježja, prometno-geografski položaj, te historijsko-geografski razvoj. Jedan od najvažnijih čimbenika visoke gustoće naseljenosti je bila industrijalizacija. Izgradnjom tvornice cementa u Gradu Solinu javila se potreba za radnom snagom pa na rubovima grada nalazimo na četvrti nekontrolirane

izgradnje koje većinom nastanjuju doseljenici iz Dalmatinske zagore (Klempić, 2004). Svi navedeni čimbenici su u velikoj mjeri utjecali i na današnji razmještaj i broj stanovnika.

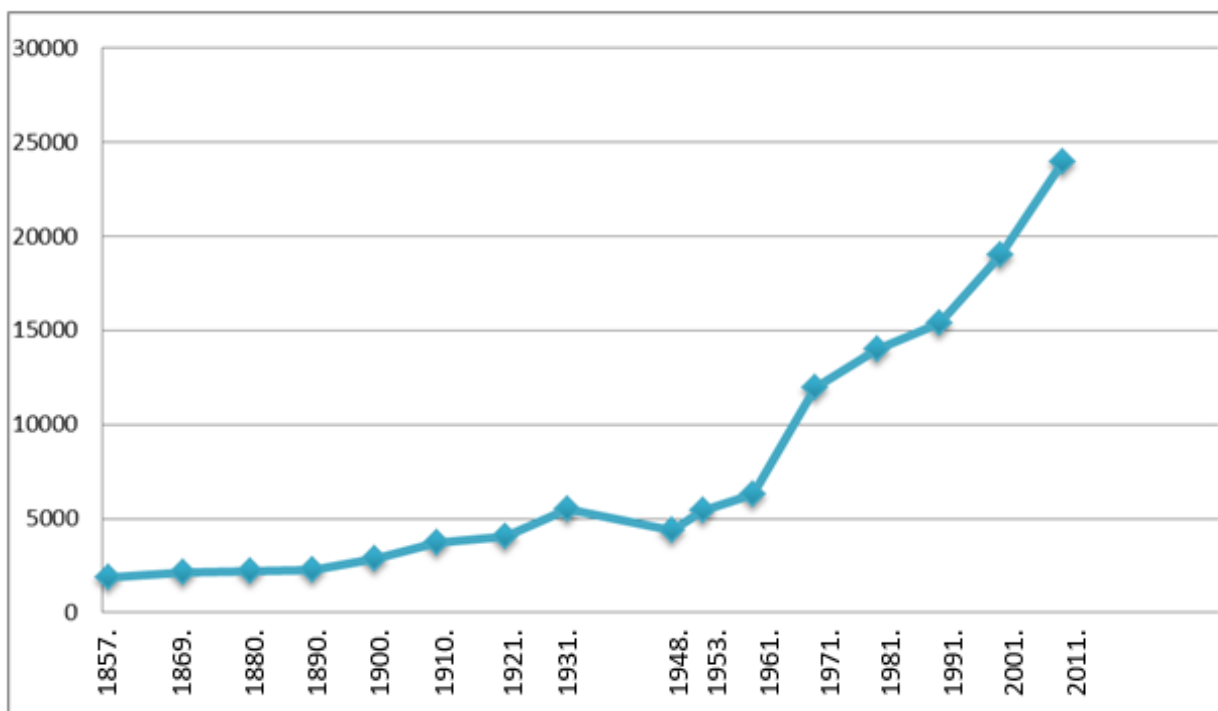
3.2. Međupopisna promjena u razdoblju od 1857. - 2011. godine

Ukupno kretanje stanovništva prati se na temelju popisa stanovništva, koji se, uglavnom, provode svakih deset godina (Nejašmić, 2005). Međupopisne promjene stanovništva su izravan pokazatelj demografskih promjena prostora, a određene se zakonitosti mogu izravno očitati samo iz razlike u broju stanovnika između dva popisa stanovništva ili usporedbom višegodišnjih promjena na temelju popisnih podataka nekoliko uzastopnih popisa stanovništva.

Među pokazateljima kojima se mjere promjene nastale u ukupnom broju stanovnika ističu se međupopisna promjena broja stanovnika, kao apsolutni pokazatelj, te stopa prosječne godišnje promjene broja stanovnika kao relativni pokazatelj (Nejašmić, 2005). Jedan od najjednostavnijih pokazatelja je stopa ukupne promjene broja stanovnika između dvaju popisa, a iskazuje se lančanim indeksom.

U međupopisnim razdobljima, od prvog modernog 1857. pa sve do Popisa stanovništva 2011. godine, Grad Solin uglavnom bilježi pozitivno kretanje ukupnog broja stanovnika (Sl.3.). U tom razdoblju broj stanovnika Grada Solina se povećao za trinaest puta. Cijeli tijek demografskih promjena moguće je podijeliti u nekoliko etapa. Prva etapa traje od prvog Popisa 1857. godine do 1910. godine kada se bilježi izraziti porast ukupnog broja stanovnika. U tom razdoblju je broj stanovnika porastao sa 1 898 stanovnika 1857. godine na 3 710 stanovnika 1910. godine. U toj etapi najveća stopa ukupne promjene zabilježena je u međupopisnom razdoblju od 1890. do 1900. godine kada je iznosila 24,33% i u razdoblju između 1900. do 1910. godine kada je iznosila 29,63%. Ovakav značajan demografski skok ponajviše je rezultat prirodnog prirasta. U međuratnom razdoblju od 1921. do 1931. godine zamjetna je niža stopa ukupne promjene broja stanovnika, ali je nastavljen rast ukupnog broja stanovnika. U međupopisnom razdoblju od 1921. do 1931. zabilježena je visoka stopa ukupne promjene od 37,29%, što je posljedica „baby booma“ nakon Prvog svjetskog rata. U razdoblju

od 1931. do 1948. godine zabilježena je dopopulacija i to sa izrazito negativnom stopom promjene od -20,18%, a uvjetovao ju je Drugi svjetski rat.

Sl. 3. Kretanje broja stanovnika 1857. - 2011.

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. – 2001., Popis stanovništva 2011.

Nakon Drugog svjetskog rata nastavljen je rast ukupnog broja stanovnika, pojačanim intenzitetom, što predstavlja drugu etapu porasta broja stanovnika s 5 420 stanovnika 1953. godine na 11 984 stanovnika 1971. godine. Pojačani intenzitet pokazuje i najveća stopa ukupne promjene koja je iznosila 90,28 za međupopisno razdoblje od 1961. do 1971. godine. Tome je uvjetovao proces brze industrijalizacije, koji je uslijedio nakon Drugog svjetskog rata, i imigracija radne snage, uglavnom iz područja Dalmatinske zagore.

Godinom 1971. započinje treća etapa, koju karakterizira konstantan rast broja stanovnika. Glavni čimbenici pozitivne demografske slike za ovo razdoblje su doseljavanje velikog broja stanovnika za vrijeme industrijalizacije, porast nataliteta i kvalitetna pronatalitetna politika (Tab. 1.).

Tab. 1. Kretanje ukupnog broja stanovnika Grada Solina od 1857. do 2011. godine

Godina popisa	Broj stanovnika	Međupopisna promjena broja stanovnika	Prosječna godišnja promjena broja stanovnika	Stopa ukupne promjene broja stanovnika(%)	Bazni indeks	Lančani indeks
1857.	1 878				100	
1869.	2 169	291	24	15,49	115,5	115,49
1880.	2 203	34	3	1,57	117,3	101,54
1890.	2 302	99	10	4,49	122,6	104,49
1900.	2 862	560	56	24,33	152,4	124,33
1910.	3 710	848	85	29,63	197,6	129,63
1921.	4 017	307	28	8,27	213,9	108,27
1931.	5 515	1 498	150	37,29	293,7	137,29
1948.	4 402	-1 113	-65	-20,18	234,4	79,82
1953.	5 420	1 018	204	23,13	240,7	123,13
1961.	6 298	878	110	16,2	335,4	116,2
1971.	11 984	5 686	569	90,28	638,1	190,28
1981.	13 980	1 996	200	16,66	744,4	116,66
1991.	15 410	1 430	143	10,23	820,6	110,23
2001.	19 011	3 601	360	23,37	1 012,3	123,37
2011.	23 926	4 915	492	25,85	1 274	125,85

Izvor: URL 2

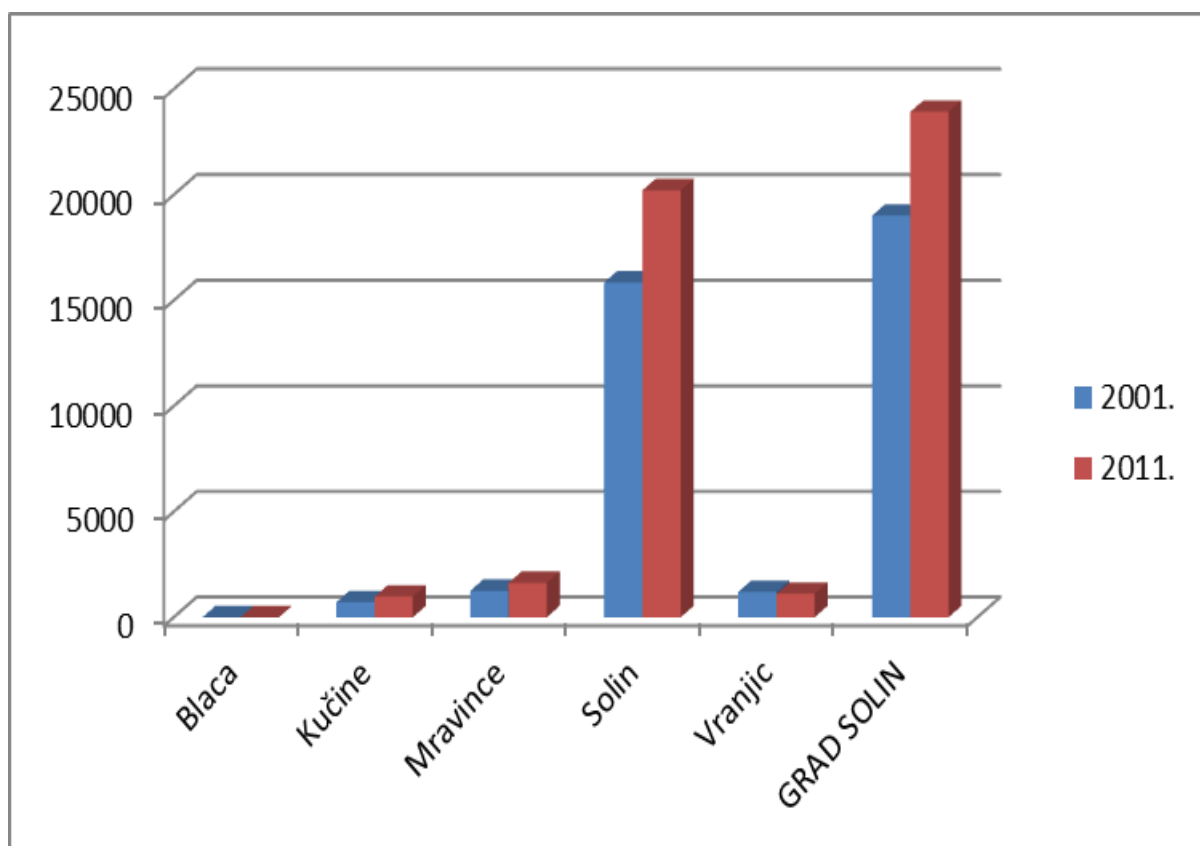
Promatrajući kretanje broja stanovnika po naseljima u međupopisnom razdoblju od 2001. do 2011. godine, utvrđeno je da naselja Blaca, Kučine, Mravince i Solin bilježe rast broja stanovnika, dok naselje Vranjic ima negativnu međupopisnu razliku (Sl.4.).

Prema indeksu promjene od 2001. godine do 2011. ističe se naselja Kučine u kojem vrijednost indeksa iznosi 137,18. Kučine imaju najveći indeks promjene jer je na tom području, nakon deagrarizacije došlo do prenamjene poljoprivrednog u građevinsko zemljište te su izgrađeni brojni stanovi za hrvatske branitelje (PPUG Solina, 2001). Ostala naselja zabilježila su također pozitivan indeks promjene, a stagnaciju i negativan indeks nije zabilježilo niti jedno naselje Grada Solina (Tab.2.). Naselje Blaca je u ovom razdoblju dobilo 2 stanovnika, naseljenost tog područja je izrazito loša zbog položaja naselja na planini Kozjak, loše prometne povezanosti i nedostatka osnovne komunalne infrastrukture.

Tab. 2. Kretanje broja stanovnika Grada Solina po naseljima od 2011. do 2011. godine

Naselje	Međupopisna razlika broja stanovnika	Indeks promjene 2011./2001. (%)
<i>Blaca</i>	2	0
<i>Kučine</i>	264	137,18
<i>Mravince</i>	373	129,72
<i>Solin</i>	4362	127,52
<i>Vranjic</i>	-86	92,8
GRAD SOLIN	4915	125,8

Izvor: URL 2

Sl. 4. Kretanje broja stanovnika Grada Solina po naseljima od 2001. do 2011. Godine

Izvor: URL2

3.3. Prirodno kretanje stanovništva

Prirodno kretanje stanovništva, uz prostornu pokretljivost, osnovna je odrednica ukupnog (općeg) kretanja stanovništva. Uz biološke čimbenike i procese, na prirodno kretanje utječu i društveno-gospodarski, kulturni, psihološki i drugi čimbenici koji različitim intenzitetom utječu na promjene osnovnih sastavnica prirodnog kretanja, odnosno na rodnost (natalitet) i smrtnost (mortalitet), čija je rezultanta prirodna promjena koja može biti pozitivna, negativna ili stagnacijska. Prirodna promjena je rezultat razlike između broja umrlih i rođenih, a budući da su rodnost i smrtnost kao dinamične sastavnice ukupnog i prirodnog kretanja u stalnoj interakciji, ona je vrlo promjenjiva u prostoru i vremenu. Rodnost je pozitivna sastavnica prirodnog kretanja stanovništva te utječe na porast stanovništva, a osim toga presudna je dugoročna odrednica dobnog sastava stanovništva. Iz tog proistječe da sadašnja stopa nataliteta utječe i na budući obujam radne snage te na odnos uzdržavanog i

aktivnog stanovništva, što znači da uvelike utječe na budući društveno-gospodarski razvoj mnogih zemalja. Smrtnost je negativna komponenta prirodnog i ukupnog kretanja, a djeluje na smanjivanje ukupnog broja stanovnika. Znakovit je pokazatelj društveno-gospodarskih zbivanja i procesa te kvalitete zdravstvene zaštite stanovništva. Najvažniji čimbenik je starost stanovništva pa je smrtnost veća u starijim društvima (Nejašmić, 2005). Starenje stanovništva je, uz nisku rodnost, glavna demografska odrednica u razvijenim zemljama te predstavlja problem modernog doba zbog čega dolazi do ozbiljnijih ulaganja u demografsku problematiku, odnosno provode se populacijske politike kako bi se došlo do željenog demografskog razvitka.

Na prostoru Grada Solina, između 2003. i 2016. godine, na razini upravnih gradova i općina prevladava kontinuirani prirodni prirast (Sl.5.). Kroz razdoblje od 2003. do 2016. godine ukupno se rodilo 4 119 stanovnika, dok je smrtnost dosegla 2 136 umrlih osoba. Pozitivna prirodna promjena od 1 983 stanovnika, u navedenom razdoblju, ima pozitivne posljedice za cjelokupan društveno – gospodarski razvoj grada i okolice. U ovom međupopisnom razdoblju, prirodna promjena je visoka zahvaljujući ponajviše porastu nataliteta, ali i drugim faktorima, poput doseljavanja mlađeg i fertilno sposobnijeg stanovništva.

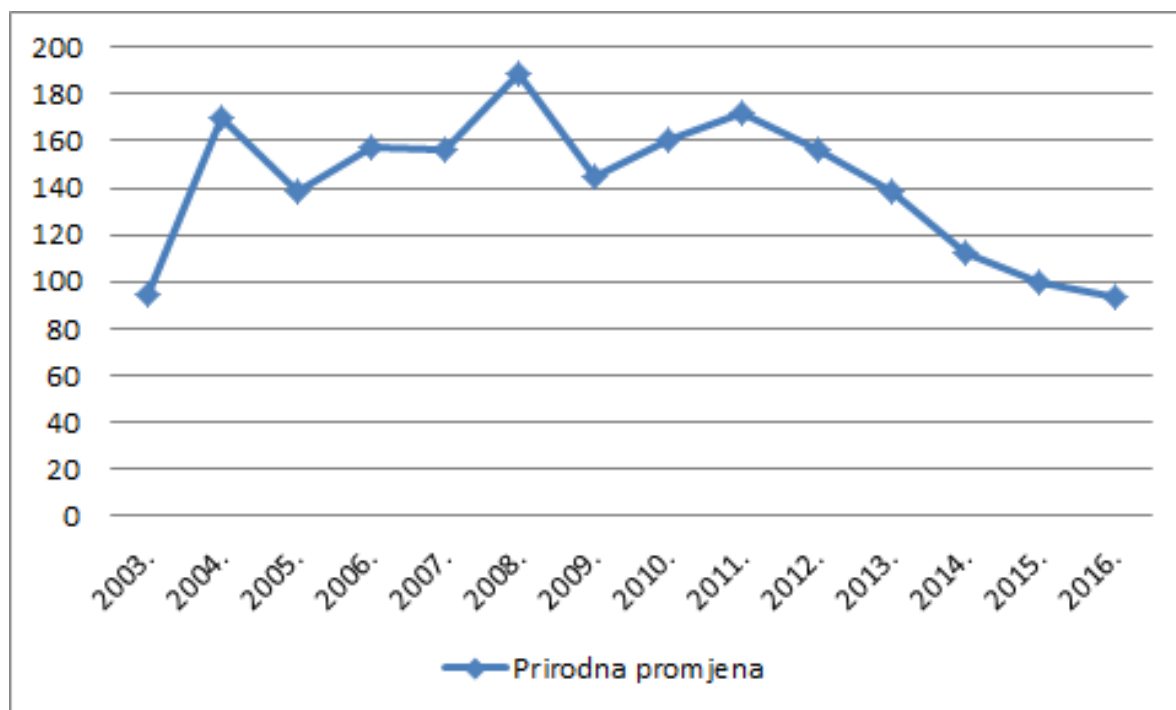
Tab. 3. Prirodno kretanje stanovništva Grada Solina od 2003. do 2016. godine

Godina	Natalitet	Mortalitet	Prirodna promjena	Vitalni indeks (živorodeni na 100 umrlih)	Infantilni mortalitet
2003.	235	140	95	167,9	1
2004.	283	113	170	250,4	1
2005.	259	121	138	214	
2006.	290	133	157	218	
2007.	308	152	156	202,6	3
2008.	329	140	189	235	2
2009.	304	159	145	191,2	3
2010.	323	162	161	199,4	2

2011.	328	156	172	210,3	2
2012.	320	164	156	195,1	2
2013.	284	146	138	194,5	1
2014.	291	179	112	162,6	2
2015.	272	172	100	158,1	
2016.	293	199	94	147,2	1

Izvor: URL 3

Ako je vitalni indeks veći od 100, onda je posrijedi proširena reprodukcija stanovništva (broj stanovnika se povećava prirodnom promjenom), a ako je manji od 100, tada je to smanjujuća reprodukcija stanovništva (broj stanovnika smanjuje se prirodnom promjenom, tj. na djelu je prirodna depopulacija) (Nejašmić, 2005). U promatranom razdoblju vitalni indeks Grada Solina premašuje granične vrijednosti, u nekim godinama čak i dvostruko (Tab.3.). Najveći zabilježeni vitalni indeks je bio 2004. godine i iznosio je 250,4, što nam ukazuje na to da je demografski rast Grada Solina uzrokovan povećanom prirodnom promjenom.

Sl. 5. Prirodna promjena stanovništva Grada Solina od 2003. do 2016. godine

Izvor: URL 3

U ovom radu je prikazana stopa infektivnog mortaliteta koja je izrazito niska. S obzirom na to da je zdravstveni faktor osnovni indikator ove stope, Grad Solin svake godine obrađuje podatke o infektivnom mortalitetu u suradnji sa Županijskim zavodom za javno zdravstvo Splitsko dalmatinske županije pod vodstvom dr. Smoljanović u svrhu analize, povećanja zdravstvene zaštite i smanjenja smrtnosti dojenčadi.

3.4. Prostorno kretanje

Prostorna pokretljivost stanovništva podrazumijeva sve vrste teritorijalne mobilnosti stanovništva u određenom prostoru i vremenu, a obuhvaća migraciju i cirkulaciju. Migracija podrazumijeva trajnu ili privremenu promjenu mjesta stalnog boravka, bez obzira da li se preseljenje odvija na manju ili veću udaljenost unutar ili izvan administrativnih/državnih granica, a cirkulacija podrazumijeva različite oblike pokretljivosti stanovništva, ali bez namjere za stalnom ili dugotrajnijom promjenom boravišta, odnosno podrazumijeva redovita kretanja između mjesta stalnog stanovanja i drugog mjesta (Nejašmić, 2005).

Kao sastavnica ukupnog kretanja stanovništva, migracija utječe na veličinu ukupnog stanovništva i na njegov prostorni razmještaj, na sastavnice prirodnog kretanja te na demografski, društveno-gospodarski i kulturno-antropološki sastav stanovništva. Migracija ima dvojni učinak, budući da utječe na demografske značajke u polazištu i odredištu. U polazištu nepovoljno djeluje na ukupan broj stanovnika, na strukturalna obilježja stanovništva te na sastavnice prirodnog kretanja, dok je u odredištu obrnuto, odnosno doseljavanje povoljno djeluje na strukturalna obilježja te na sastavnice prirodnog kretanja (Nejašmić, 2005).

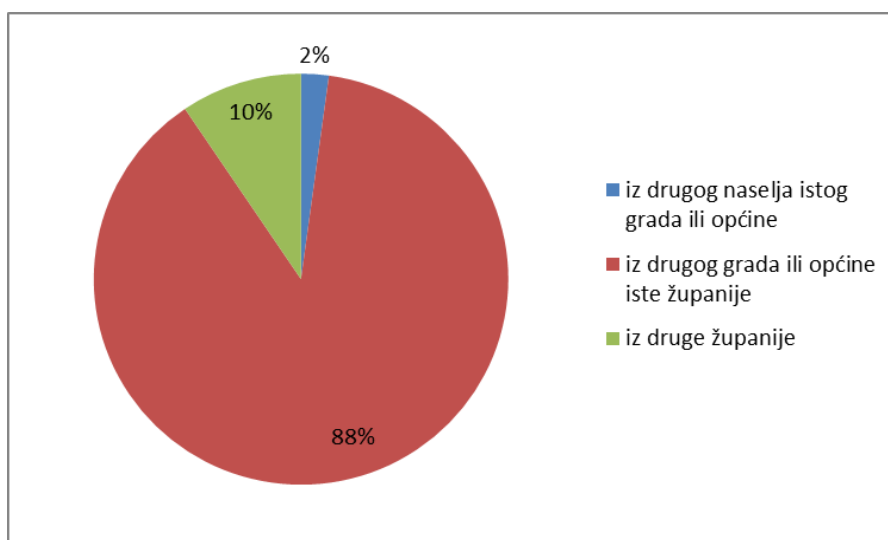
Intenzitet migracija najčešće je povezan s gospodarskim razvojem određenog područja. Glavni poticajni čimbenici za migracije su nedostatak radnih mjesta, nepovoljni stambeni uvjeti te nedostatak obrazovnih ustanova. Tako je nakon Drugog svjetskog rata jačala migracija radne snage iz sela u gradove kao posljedica intenzivne industrijalizacije i urbanizacije, što je dovelo do demografskog pražnjenja ruralnih krajeva.

Zbog kompleksnosti evidentiranja migracije, njezino je statističko praćenje izuzetno loše, stoga se zbog nedostatka pouzdanih statističkih podataka o broju doseljenih i odseljenih stanovnika koristi vitalno-statistička metoda kojom se migracijski saldo izračunava na temelju

usporedbe podataka o ukupnom kretanju stanovništva i o prirodnoj promjeni između dvaju popisa. Na taj način dobije se razlika između stvarno popisanog broja stanovnika (P_{2011}) i broja stanovnika koji bi bio popisan da se stanovništvo između dvaju popisa brojčano kretalo prema osnovici prirodne promjene. Rezultat prikazuje razliku između broja doseljenih i iseljenih osoba na određenom području. Pozitivan saldo prikazuje koliko se više osoba doselilo nego što ih se odselilo, a negativni saldo koliko ih se više iselilo nego doselilo (Nejašmić, 2005).

Pozitivan utjecaj imigracije na demografski razvoj Solina vidljiv je na primjeru posljednjeg međupopisnog razdoblja u kojem je uz pozitivnu prirodnu promjenu od 1 983 i ukupan demografski porast od 4 915 stanovnika zabilježen i pozitivan migracijski saldo od 2 932 stanovnika (URL 3)

Zbog svoj povoljnog prirodno-geografskog položaja Solin je kroz čitavu svoju povijest bio jako imigracijsko žarište. Prema podacima za 2011. godinu 62,3 posto ukupnog stanovništva su doseljenici. Najveći broj doseljenog stanovništva je iz drugog grada ili općine iste županije, njih 11272 (Sl.6.).

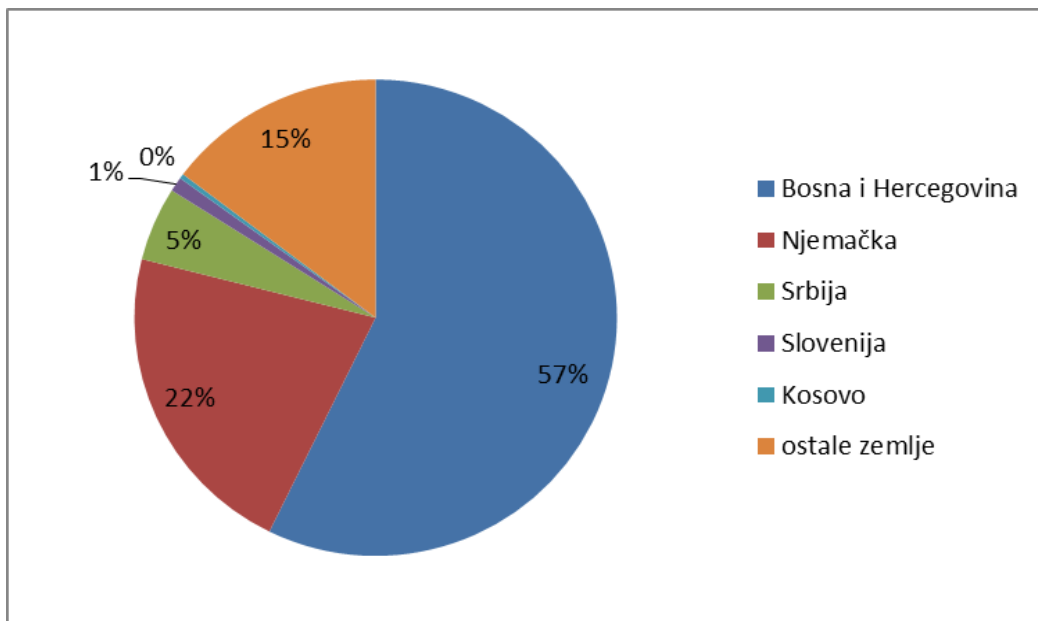

Sl. 6. Doseljenici iz RH u Grad Solin 2011.

Izvor: URL 4

Kada govorimo o imigraciji iz inozemstva, dominiraju doseljenici iz Bosne i Hercegovine. Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine u grad Solin se iz Bosne i

Hercegovine doselilo 1 222 stanovnika, dok se iz Njemačke doselilo 463 stanovnika (Sl.7.). Glavni razlog velikog broja doseljenika iz Bosne i Hercegovine je bio rat koji je utjecao na iseljavanje stanovništva iz tog područja i doseljavanje u Hrvatsku u razdoblju od 1991. do 2001. godine.

Sl. 7. Doseljeni iz inozemstva u Grad Solin 2011.

Izvor: URL 4

Osim povoljnih uvjeta stambene izgradnje u Solinu, važan čimbenik naseljavanja ovog područja je i dobra prometna povezanost i ponajprije sa Splitom, ali i njegovom širom okolicom. Prometna povezanost utječe na smanjenje mogućnosti trajnog iseljavanja, a povećava mogućnost dnevnih i tjednih migracija kao oblika cirkulacije stanovništva. Cirkulacija razumijeva različite oblike pokretljivosti, uglavnom kratkotrajne i učestale, kojima je zajedničko obilježje izostanak bilo kakve namjere za stalnom ili dugotrajnom promjenom boravišta (Zelinsky 1971 prema Nejašmić, 2005).

Tab. 4. Dnevni migranti Grada Solina 2011. godine

Godina	Dnevni migranti									
	Ukupno	Zaposleni					Učenici			Studenti
		Ukupno	U drugom naselju istog grada	U drugom gradu/općini iste županije	U drugoj županiji	U inozemstvu	Ukupno	OŠ	SŠ	
2011.	8 634	6 461	234	6 059	167	1	1 554	379	1 175	619

Izvor: URL 5

Iz tabličnog prikaza (Tab.5.) vidljivo je da od ukupno 23 926 stanovnika prema popisu iz 2011. godine dnevne migrante čini 1/3 stanovništva. Najviše ih čine zaposleni, od kojih je najviše stanovnika Solina zaposleno je u drugom gradu/općini iste županije, tj. Gradu Splitu. Učenici i studenti čine 17,9 % dnevnih migranata Solina. Najveći je broj srednjoškolskih učenika zbog toga što Solin nema srednju školu, pa su učenici primorani putovati u škole u Splitu ili Kaštelima.

Solin se sa svojom veličinom i značenjem ističe kao jedan od važnijih satelita grada Splita. Iz Solin u Split na rad putuje oko 5 000 ljudi ili 77,4% zaposlenih dnevnih migranata. Istovremeno iz Splita u Solin dnevno na rad putuje preko tisuću zaposlenih. Može se, dakle, zaključiti da bez dobre prometne povezanosti Splita i Solina, dnevna migracija tolikog broja zaposlenih bila nemoguća (Vresk, 2008).

3.5. Opće kretanje stanovništva

Tipovi općeg kretanja stanovništva pokazuju odnos prirodne promjene i migracije u nekom razdoblju te se određuje je li određeni prostor emigracijskog ili imigracijskog obilježja. Ljestvica tipova sastoji se od četiri podtipa (trenda) u svakoj skupini (E1 do E4 i I1 do I4). Navedeni tipovi mogu biti pokazatelji društvenih kretanja i gospodarske razvijenosti određenog prostora. Područja s imigracijskim obilježjima gospodarski su razvijenija te privlače stanovništvo, dok su emigracijska područja gospodarski slabo razvijena što utječe na

sve veće iseljavanje stanovništva. Grad Solin pripada imigracijskom tipu općeg kretanja II u međupopisnom razdoblju od 2001. godine do 2011. godine (Tab.6.) jer je prirodno kretanje i popisom ustanovljeno kretanje pozitivno. Broj stanovnika raste brže od prirodne dinamike zahvaljujući imigraciji. Iz toga se može zaključiti kako prostor Solina privlači stanovništvo, tj. povećava se useljavanje stanovništva što dodatno popravља demografsku sliku s obzirom na to da je prirodna promjena pozitivna.

Tab. 5. Opće kretanje stanovništva Grada Solina u međupopisnom razdoblju od 2001.-2011.

	Broj stanovnika		Ukupna promjena		Prirodna promjena		Migracijski saldo		Tip
	2001.	2011.	Aps	%	Aps	%	Aps	%	
	P ₁	P ₂	D	r	P _p	r _p	M _s	m _s	
Grad Solin	19 011	23 926	4 915	25,9	1 983	10,4	2 932	15,4	II

Izvor: URL 6

3.6. Osnovne demografske strukture

Osnovne demografske strukture ili sastav stanovništva možemo grupirati i klasificirati prema najvažnijim obilježjima, a u njih ubrajamo demografski (biološki) sastav, društveno-gospodarski i kulturno-antropološki sastav i svi oni čine najvažnije čimbenike i sadržaj analize demografskih struktura. Najvažniji aspekt demografske slike svakog prostora je njezin demografski sastav, koji je ogledalo čitavog niza društvenih i gospodarskih procesa koji međusobnim utjecajima formiraju demografsku budućnost (Nejašmić, 2005).

Biološki sastav stanovništva obuhvaća spolni i dobni sastav stanovništva. Uvjetovan je prirodnim kretanjem, a vidljiv je i utjecaj društveno-gospodarskih zbivanja. Iz biološkog sastava formiraju se reproduktivni i radno-sposobni kontingenti određene populacije (Wertheimer-Baletić, 1999). Mogući poremećaji u velikim i funkcionalnim dobnim skupinama mogu izazvati poteškoće u prirodnom i ukupnom kretanju stanovništva, ali i u ekonomskoj strukturi koja ovisi o radno-sposobnom kontingentu.

Društveno-gospodarski sastav stanovništva obuhvaća gospodarski i obrazovni sustav, a uključuje i neka demografska obilježja braka, obitelji i kućanstva (Nejašmić, 2005).

3.6.1. Spolni sastav stanovništva

Osnovni pokazatelj sastava prema spolu je koeficijent feminiteta (maskuliniteta) koji označava broj ženskih na sto (ili tisuću) muških stanovnika ili obrnuto. Neujednačen sastav stanovništva prema spolu nepovoljno utječe na nupcijalitet stanovništva, odnosno sklapanje brakova, a time i na fertilitet i rodnot te prouzrokuje bitne kvalitativne promjene u reprodukciji i dobnoj strukturi stanovništva određene populacije (Nejašmić, 2005.).

Prema podacima Popisa stanovništva iz 2011. godine u Gradu Solinu evidentirano je 12 174 ili 50,9 % ženske i 11 752 ili 49,1 % muške populacije, a koeficijent feminiteta iznosio je 103,6 odnosno 103 žene na 100 muškaraca (Tab.7.). Koeficijent feminiteta Solina, u usporedbi s koeficijentom Hrvatske u cjelini ($k^f = 107,4$), nešto je niži, a iz tog proizlazi da je neravnoteža između muške i ženske populacije manja. Koeficijent feminiteta se razlikuje po pojedinim naseljima te je prema podacima iz 2011. godine samo jedno naselje (Mravince) imalo koeficijent feminiteta manji od 100 (manje žena), naselje Kučine i Blaca imaju jednak broj muške i ženske populacije, dok najveći koeficijent feminiteta imaju naselje Solin ($k^f = 104,2$) i naselje Vranjic ($k^f = 104,7$).

Tab. 6. Koeficijent feminiteta Grada Solina po naseljima u 2011. godini

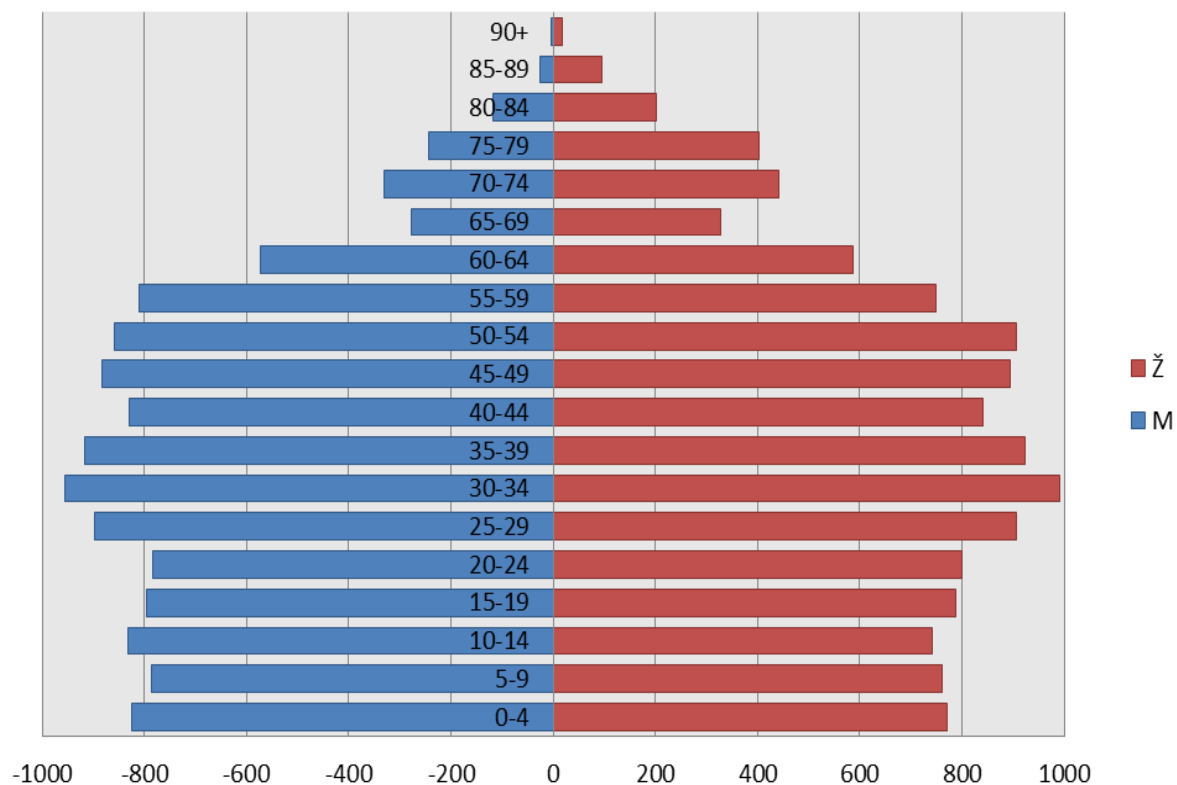
Naselje	Broj stanovnika 2011.	M	Ž	M%	Ž%	K_f (na 100)
Blaca	2	1	1	50	50	100
Kučine	974	487	487	50	50	100
Mravince	1 628	826	802	50,7	49,3	97,1

Solin	20 212	9 896	10 316	48,9	51,1	104,2
Vranjic	1 110	542	568	48,8	41,2	104,7
Grad Solin	23 926	11 752	12 174	49,1	50,9	103,6

Izvor: URL 6

3.6.2. Dobni sastav stanovništva

Sastav prema dobi jedan je od najvažnijih pokazatelja vitalnosti i biodinamike stanovništva nekog područja te je važan zbog društvenih i gospodarskih utjecaja. Kao i na spol, na sastav prema dobi utječu prirodno kretanje, migracije te vanjski čimbenici (npr. ratovi, epidemije, prirodne katastrofe i dr.) (Nejašmić, 2005.). Za usporedbu dobnih sastava stanovništva različitih područja, preporučljivo je sažeti dobne razrede u tri glavne dobne skupine: mlado (0-14 ili 0-19), zrelo (15-64 ili 19-59) i staro (60 i više ili 65 i više). U demografskoj statistici se najčešće zajedno analiziraju i predočuju podaci o dobnom i spolnom sastavu stanovništva te se grafički prikazuju dijagramom dobno-spolne strukture.

Sl. 8. Dobno – spolna struktura stanovništva Grada Solina 2011. godine

Izvor: URL 6

Prema posljednjem popisu stanovništva vidljivo je da je udio mladog stanovništva znatno veći od udjela starog stanovništva. Iz grafičkog prikaza dobno-spolne strukture proširenje u donjem dijelu prikazuje mlado stanovništvo, dok je srednji dio, tj. zrelo stanovništvo, najbrojnije (Sl.8.).

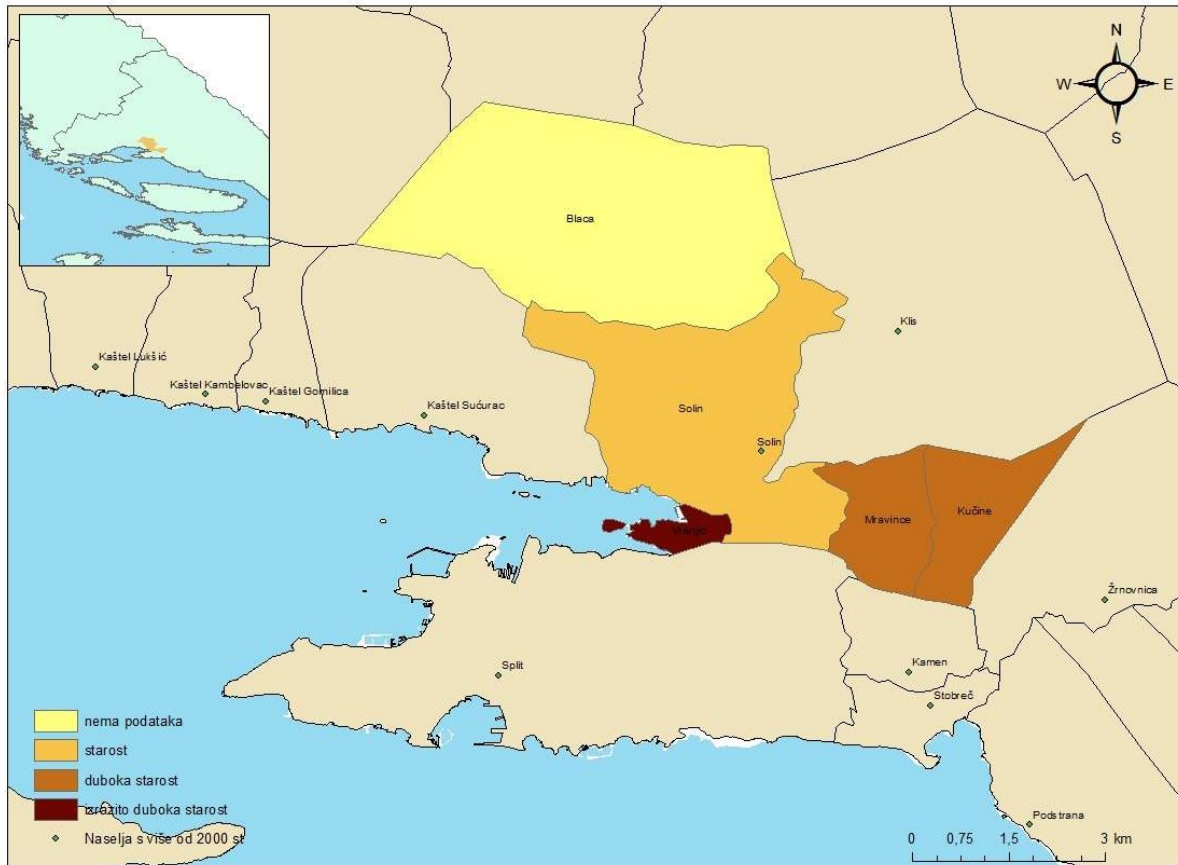
Indeks starosti stanovništva Hrvatske za 2011. godinu iznosi 115 što navodi na zaključak da je stanovništvo Solina dvostruko mlađe od hrvatskog prosjeka ponajprije zahvaljujući prirodnom prirastu i imigraciji fertilnog stanovništva. Najniži indeks starosti za 2011. godinu zabilježen je u naselju Solin i Mravince, a najviši u Vranjicu (Tab.8.). Po tipizaciji stanovništva prema dobnom sastavu, Vranjic spada u tip izrazito duboke starosti. Razlog tome možemo utvrditi kad znamo da je Vranjic jedino naselje s negativnom prirodnom promjenom (Sl.9).

Tab. 7. Tipovi stanovništva Grada Solina po naseljima prema dobnom sastavu 2011. godine

Naselje	Broj stanovnika 2011.	Velike dobne skupine			Indeks starosti	Tip stanovništva prema dobnom sastavu
		0-19	20-59	60 i više		
Blaca	2	-	2	-	-	-
Kučine	974	244	540	190	77,9	duboka starost
Mravince	1 628	404	919	305	75,5	duboka starost
Solin	20 212	5 394	11 901	2 917	54,1	starost
Vranjic	1 110	257	587	265	103,1	izrazito duboka starost
Grad Solin	23 926	6 349	13 949	3 677	53,4	starost

Izvor: URL 6

Unatoč kontinuiranom porastu broja stanovnika Grad Solin je zahvaćen procesom demografskog starenja. Razlog tomu je što je još uvijek porast stanovništva ponajprije uzrokovan doseljavanjem, dok je za pomlađivanje nužno povećati rodost (Nejašmić i Toskić 2013.).

Sl. 9. Indeks starosti stanovništva Grada Solina po naseljima 2011. godine

Izvor: URL 6

3.6.3. Gospodarski sastav

Gospodarski sastav u užem smislu podrazumijeva sastav stanovništva prema aktivnosti, djelatnosti i zanimanju, a u širem podrazumijeva još i položaj u zanimanju, sektor vlasništva, kućanstva prema izvorima prihoda, veličini posjeda, itd. Polazište za razmatranje gospodarskog sastava ukupnog stanovništva čini aktivno stanovništvo (radna snaga) (Nejašmić, 2005).

U proizvodnji dobara i usluga ne sudjeluje ukupno stanovništvo, odnosno ne sudjeluju djeca te stari i bolesni, stoga se stanovništvo dijeli na gospodarski aktivno i neaktivno. Gospodarski aktivno stanovništvo čine sve zaposlene osobe u radnom odnosu, sve osobe koje obavljaju neko zanimanje, ali nisu u radnom odnosu (npr. aktivni u poljoprivredi, zanatstvu ili

pomažući članovi obitelji) te sve nezaposlene osobe koje traže posao u određenom razdoblju. Gospodarski neaktivno stanovništvo čine osobe sa samostalnim izvorom prihoda (mirovine, stipendije), osobe koje ne rade niti traže posao te gospodarski ovisne osobe (djeca do 15 godina, kućanice, osobe nesposobne za rad i sl.). Međusobni odnos između aktivnog i uzdržavanog stanovništva u širem smislu riječi (osobe s osobnim prihodima i uzdržavano stanovništvo), pouzdan su indikator strukturno-demografskih veza gospodarskog razvoja i razvoja stanovništva. U tom kontekstu se opća stopa aktivnosti ukupnog stanovništva, kao i specifične stope aktivnosti muškaraca i žena, uzima kao jedan od najčešće primjenjivanih pokazatelja promjena u ekonomskoj strukturi stanovništva, ali i u gospodarskom razvoju zemlje (Živić i Pokos, 2005).

Tab. 8. Stanovništvo Grada Solina staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti i spolu 2011. godine

Spol	Zaposleni	Nezaposleni			Gospodarski neaktivni				
		Ukupno	Traže prvo zaposlenje	Traže ponovno zaposlenje	Ukupno	Umirovljenici	Obveze u kućanstvu	Učenici ili studenti	Ostali
M	4 727	887	178	709	3 694	2 292	26	926	450
Ž	4 315	902	159	743	4 684	2 234	834	1 078	538
Uk	9 042	1 789	337	1 452	8 378	4 526	860	2 004	988

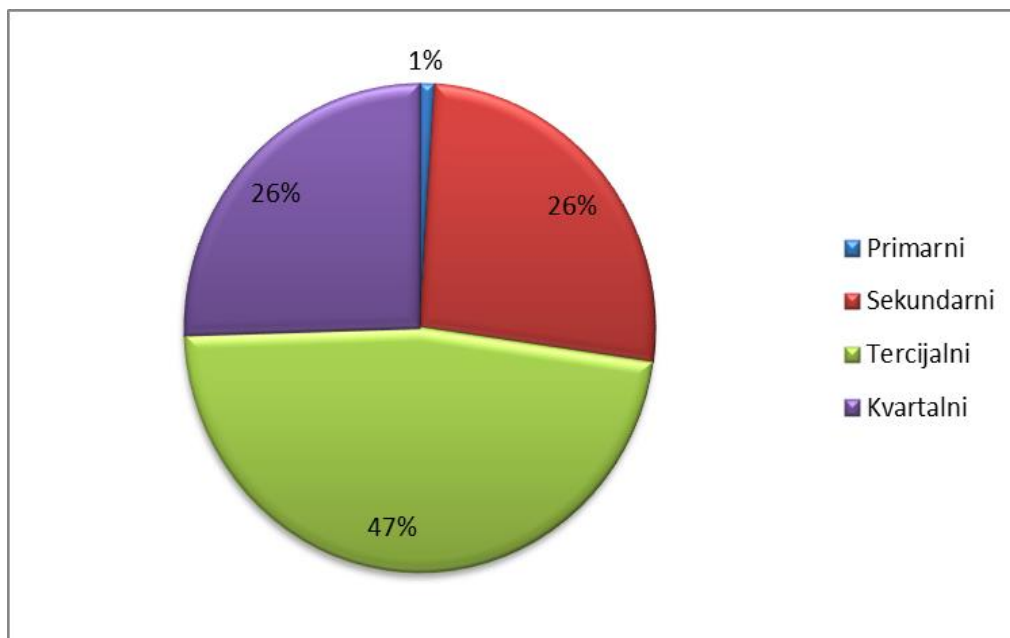
Izvor: URL 17

Ukupan broj stanovnika Grada Solina iznosio je 2011. godine 23 926 stanovnika, a od toga je 10 831 aktivnog stanovništva. Iz priloženih podataka (Tab.9.) dobiva se opća stopa aktivnosti ukupnog stanovništva koja iznosi 45,3 %. Navedeni pokazatelj ima izraženu negativnu stranu, a to je da u nazivniku sadrži ukupno stanovništvo, tj. dobne skupine koje ne sudjeluju u procesu rada (Nejašmić, 2005).

Posebna stopa aktivnosti muškog stanovništva za 2011. godinu iznosila je 47,8 %, dok je stopa aktivnosti ženskog stanovništva iznosila 42,9 %.

Ekonomski poticaji i stanje na tržištu rada, posebno za mlade, važan su faktor u demografskim objašnjenjima niskoga fertiliteta. Žena koja uobičajeno preuzima brigu o djeci, a želi sudjelovati na tržištu rada, mora ili ograničiti rađanje ili pronaći alternativne načine skrbi o djeci. Središnji problem europske politike prema ženama upravo je usklađivanje zaposlenosti i obiteljskoga života kao preduvjeta svih promjena vezanih uz društveni položaj žena. Danas zemlje s većom participacijom žena u radnoj snazi imaju u prosjeku veći broj djece (Gelo, Smolić i Strmota, 2010).

Podjela aktivnog stanovništva odnosi se na četiri osnovne skupine djelatnosti: primarni, sekundarni, tercijarni te kvartarni sektor gospodarskih djelatnosti. Djelatnosti su podjeljene u sektore kako bi određivanje gospodarske strukture bilo što preciznije. Sastav aktivnog stanovništva prema djelatnosti, odnosno udio glavnih sektora, pokazatelj je društveno-gospodarske razvijenosti (Nejašmić, 2005).

Sl. 10. Udio zaposlenog stanovništva Grada Solina prema sektorima djelatnosti 2011. godine

Izvor: URL 18

Prema podacima Popisa stanovništva iz 2011. godine, Grad Solin pripada uslužnom tipu prema sektorima gospodarskih djelatnosti jer je najvećim udjelom zastupljen tercijarni sektor djelatnosti sa 4 263 zaposlena, zatim slijedi sekundarni sa 2 370 zaposlena stanovnika, kvartalni sektor djelatnosti broji 2 299 zaposlenih dok je u primarnom sektoru djelatnosti najmanje zaposlenih, njih samo 19 (URL18).

Tab. 9. Broj zaposlenog stanovništva u Gradu Solinu prema djelatnostima 2011. godine

Djelatnosti	Broj zaposlenih
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	62
Rudarstvo i vađenje	20
Prerađivačka industrija	1506
Opskrba električnom energijom	85
Opskrba vodom i gospodarenje otpadom	121
Građevinarstvo	638
Trgovina na veliko i malo	2 082
Prijevoz i skladištenje	712
Pružanje smještaja i usluživanja hrane	481
Informacije i komunikacije	166
Financijske djelatnosti i osiguranje	250
Poslovanje nekretninama	29
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	281
Administrativne djelatnosti	339

Javna uprava i obrana	682
Obrazovanje	609
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	541
Umjetnost, zabava i rekreacija	186
Ostale uslužne djelatnosti	204
Djelatnosti kućanstava kao poslodavca	29
Nepoznato	19
UKUPNO	9 042

Izvor: URL18

U primarnom sektoru najviše se ljudi bavi poljoprivredom, velik broj zaposlenih u sekundarnom sektoru čine zaposlenici prerađivačke industrije. Najviše zaposlenih u tercijalnim djelatnostima čine trgovina na malo i veliko, dok u kvartalnim najveći broj zaposlenih dolazi iz sektora obrazovanja i javne uprave (Tab.9.).

3.6.4. Obrazovna struktura

S modernizacijom društva te transformacijom agrarnog u uslužno društvo mijenjaju se uvjeti života te se povećavaju zahtjevi za višom razinom obrazovanja aktivnog i ukupnog stanovništva (Nejašmić, 2005).

Obrazovna struktura važan je pokazatelj opće razvijenosti nekog prostora, ali i osposobljenosti stanovništva za prihvaćanje novih gospodarskih, društvenih i tehnoloških izazova. Grad Solin prema stopi nepismenosti ispod je državnog prosjeka. Tako je stopa nepismenosti 2011. godine iznosila 0,6 %, dok je državni prosjek bio 0,8% (Tab.10.). Primjetna je veća nepismenost ženskog stanovništva, njih 25% starijih od 65 godina.

Tab. 10. Broj i udio nepismenog stanovništva starijeg od 10 godina u Gradu Solinu 2011. godine

Godina	Spol	ukupno		% nepismenih u ukupnom stanovništvu
		stanovnika	nepismeni	
2011.	M	10 142	17	0,2
	Ž	10 642	101	0,9
	Σ	20 784	118	0,6

Izvor: URL 19

Budući da razvojni potencijal određenog prostora uvelike ovisi o ljudskom kapitalu, odnosno o razini obrazovanja njegove populacije, vrlo je važna obrazovna struktura stanovništva prema stupnju završene škole. Najveći udio u obrazovnoj strukturi 2011. godine zauzimalo je stanovništvo sa završenom srednjom školom (49,2 %) što je neznatno manje od prosjeku Hrvatske (52,63 %). Udio visokoobrazovanog stanovništva obuhvaća 12,1 % stanovništva Grada Solina, no još uvijek je nizak u odnosu na cijelu Hrvatsku gdje iznosi 16,3 % (Tab.11.).

Tab. 11. Obrazovna struktura stanovništva Grada Solina 2011. godine

	Spol	Bez škole	1-7 razreda	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje
2011.	M	61	330	1 274	6 346	1 296
	Ž	305	912	1 641	5 433	1 606
	Ukupno (%)	1,5	5,2	12,2	49,2	12,1

Izvor: URL 20

U današnje doba izrazito važan pokazatelj razvijenosti društva je i informatička pismenost. Kroz analizu informatičke pismenosti pokazalo se da na razini Grada samo 53 %

stanovništva koristi e-mailom i tek 57,7% internetom (Tab.12.). S obzirom na to da je prosječna starost stanovništva u Solinu 35,3 godine i uzimajući u obzir rapidni porast potrebe za internetom i e-mailom u svakodnevnom životu, može se zaključiti da je Grad Solin slabo informatički pismen. Iz tablice je također vidljivo kako su muškarci u obje kategorije više informatički pismeni od žena, premda su razlike minimalne.

Tab. 12. Informatička pismenost stanovništva Grada Solina 2011. godine starijeg od 10 godina

Spol	Korištenje E-maila		Korištenje interneta	
	Aps.	%	Aps.	%
M	6 345	53,9	6 933	58,9
Ž	6 338	52,1	6 871	56,4
Ukupno	12 683	53	13 804	57,7

Izvor: URL 21

4. DEMOGRAFSKA REVITALIZACIJA

Uz pozitivan prirodni prirast i imigraciju mladog stanovništva, razvojni projekti Grada Solina predstavljaju najvažniji dio demografske obnove i ukupnog razvoja Grada Solina. Općenito rečeno, mjere su srednjoročni putovi za postizanje prioritetnih ciljeva, a njima se također omogućava iskorištavanje postojećih resursa. Mjere razvoja predstavljaju konkretizaciju strategije, tj. ciljeva i prioriteta. Razvojne mjere služe kao smjer razvoja, koje su na snazi dok se u cijelosti ne postignu postavljeni ciljevi. One su, u tehničkom smislu, most između strateških ciljeva i konkretnih razvojnih projekata. Bez njih planirani razvoj ne bi imao konkretno uporište, te se u konačnici ne bi ni ostvario (URL7). U daljnjem tekstu će se razraditi što je do danas napravljeno prema ovom razvojnom projektu iz 2011. godine. Prema razvojnom projektu Grada Solina nalazimo 3 strateška cilja razvoja Grada: razvoj turizma, visoka kvaliteta života, razvijanje malog i srednjeg poduzetništva.

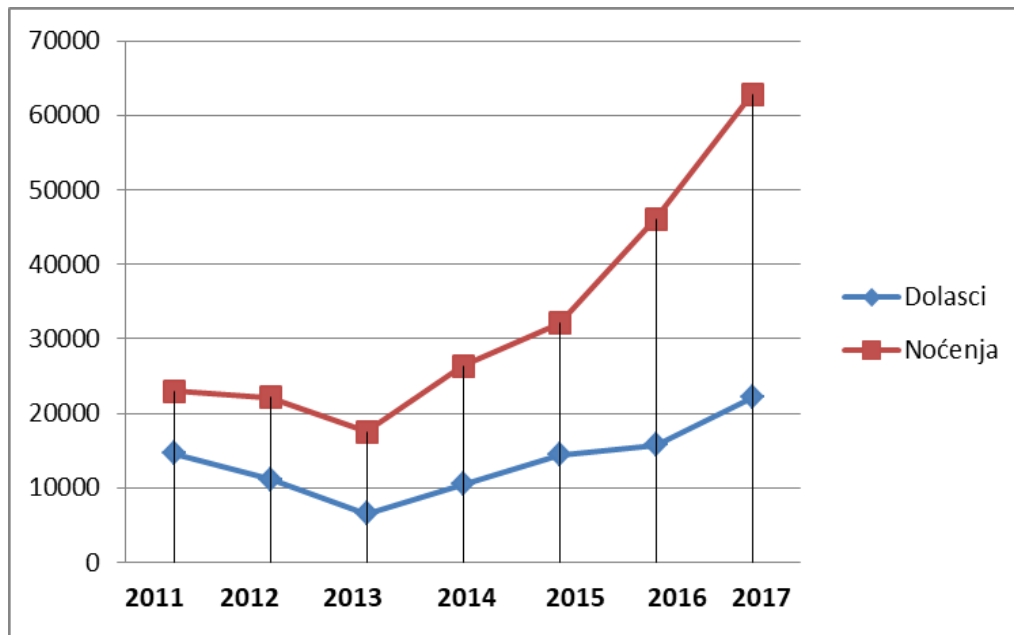
4.1. Razvoj turizma u Gradu Solinu

Solin je grad bogate kulturno povijesne baštine i stoga ne čudi da je ulaganje u turizam bio jedan od glavnih strateških ciljeva u daljnjem razvoju grada. Činjenica da je turizam najbrže rastuća gospodarska grana u Republici Hrvatskoj je pridonijela uspješnim rezultatima u Gradu Solinu. Turizam ima veoma važnu ulogu u smanjenju nezaposlenosti, porastu BDP-a, revitalizaciji i izgradnji turističkih i popratnih sadržaja. S obzirom na to da pozitivno utječe na velik broj čimbenika koji čine demografsku revitalizaciju isto tako ima i neposredan utjecaj na istu.

Solin je prvenstveno destinacija kulturnog turizma s izvrsnim potencijalom za značajniji razvoj vjerskog turizma, posebice nakon izgradnje bazilike na Gospinom otoku. Ta dva selektivna oblika turizma konstantno se unaprjeđuju, što pokazuju i brojke.

Grad Solin kroz manifestacije radi na „oživljavanju“ i promidžbi antičkog lokaliteta Salone. Sadržaji manifestacija su isključivo antičkog karaktera, dakle usmjereni na interpretaciju antičke baštine i približavanje antičkih vremena stare Salone posjetiteljima. Unaprjeđivanjem destinacije lokalno stanovništvo je prepoznalo potencijal grada te sve više ulaže u svoje smještajne kapacitete. Isto tako organiziraju se edukacije i ostale aktivnosti koje se provode s ciljem upoznavanja lokalnog stanovništva s turističkom ponudom, posebno uključujući djecu u sve projekte. O održivom upravljanju u turizmu svjedoči i to da je TZ Grada Solina u samo jednoj godini osvojila 5 turističkih nagrada, među kojima su one za doprinos u razvoju turizma i prestižna nagrada za kreativne i inovativne proizvode u turizmu. Također valja spomenuti da je Grad Solin izradio Strategiju razvoja turizma 2018. - 2025. godine koja je financirana sredstvima Europske unije (URL 11).

U analizi razvoja turizma od stupanja na snagu razvojnog projekta do danas može se ustanoviti da je broj dolazaka i noćenja bio u konstantnom porastu osim za 2013. godinu. Skoro pa 80% dolazaka i noćenja čine strani turisti, dok 20% otpada na domaće turiste. U promatranom razdoblju od 2011. godine do 2017. godine broj dolazaka porastao je za čak 65,9%, a broj noćenja za 36,5 % (Sl.11.). Broj noćenja ne bilježi velike promjene zbog smanjenog broja smještajnih kapaciteta, dok uzroke u velikom porastu broja dolazaka možemo naći u jednodnevnim izletima turista uglavnom iz Splita.

Sl. 11. Turistički dolasci i noćenja u Gradu Solinu od 2011.-2017. godine

Izvor: URL10

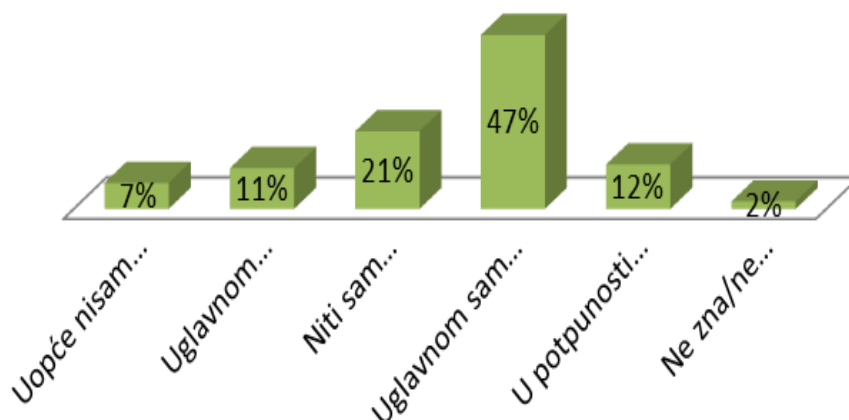
4.2. Visoka kvaliteta života

Kvaliteta života je termin koji se upotrebljava u različitim strukama kao i u svakodnevnom govoru. Društva se mogu razlikovati prema očekivanjima i normama koje se odnose na životni standard i razine zadovoljstva i sreće, kao i prema objektivnim životnim uvjetima koji su povezani s određenim demografskim obilježjima. Demografske varijable kao što su spol, dob, stupanj obrazovanja, bračni status i socioekonomski status mogu uvjetovati neke razlike u objektivnim životnim uvjetima i načinu na koji pojedinac doživljava i procjenjuje kvalitetu svoga života. Utjecaj demografskih varijabli na subjektivnu kvalitetu života ispitan je u brojnim studijama, koje su pokazale različite obrasce povezanosti u različitim kulturama (Lučev i Tadinac, 2008.).

S obzirom da se kvaliteti života pridaju vrlo različita značenja u ovom poglavlju će se obraditi anketa provedena od strane agencije Puls za Grad Solin 2016. godine. Anketa je provedena u vremenskom periodu od 10 dana na slučajnom uzorku od 400 ispitanika između 16 i 29 godina iz područja Grada Solina. Ciljevi istraživanja su zadovoljstvo uvjetima i

kvaliteta života u gradu, prednosti i nedostaci života u Solinu, stavovi o institucijama na nivou grada te spremnost za sudjelovanje u pojedinim aktivnostima.

Mladi Grada Solina relativno su zadovoljni uvjetima i kvalitetom života na području Grada, njih 47% je uglavnom zadovoljno, a 12% ih je u potpunosti zadovoljno. Niže zadovoljstvo izražava manji udio ispitanih, njih 7% uopće nije zadovoljno, a 11% je uglavnom nezadovoljno (Sl.12.). Ispitanici mlađi od 19 godina su zadovoljniji uvjetima života nego ispitanici koji imaju iznad 25 godina. Ujedno ispitanici koji se školuju ili su zaposleni izražavaju nešto veće zadovoljstvo nego ispitanici koji ne rade ili brinu o kućanstvu. Najviše ispitanika kao najveći nedostatak života u Solinu izdvaja nedostatak mjesta za izlaske te manjak zabavnih i kulturnih sadržaja. Kao najveću prednost ističu mali grad i sve prednosti koje život nosi u istom. Kao najveće prioritete poboljšanja kvalitete života ispitanici su izdvojili prvenstveno prometnu povezanost te mogućnost pronalaska posla, dok najmanji prioritet pridaju dostupnosti komunalnih usluga. Također smatraju da među mjerenim institucijama školske i zdravstvene ustanove te športske, kulturne i druge organizacije i udruge najviše rade u interesu građana.

Sl. 12. Zadovoljstvo kvalitetom života u Gradu Solinu

Izvor: Podaci iz ankete provedene od strane agencije Puls za Grad Solin 2016. godine

Kada govorimo o kvaliteti življenja važno je napomenuti da u Solinu od 2007. godine djeluje Vijeće za prevenciju kriminaliteta. Strategija rada Vijeća se oslanja na integralni pristup sigurnosti zajednice kroz planirano i koordinirano djelovanje u razvoju socijalne

infrastrukture i implementaciju mjera situacijske prevencije – izmjene u prostoru, javnim površinama, objektima i naseljima kojima se utječe na unapređenje osjećaja i objektivne sigurnosti. Prioriteti vijeća u razdoblju od 2015.-2017. godine su bili sigurnost na javnim površinama, sigurna školska dvorišta i objekti dječjih vrtića, prevencija nasilja u obitelji, vršnjačkog nasilja i suvremenih ovisnosti kroz aktivnu zajednicu te sigurnosna kultura kao dio svakodnevnice (promet, zaštita imovine, ravnopravnost spolova i sl.). Rad Vijeća bilježi pozitivne rezultate što je vidljivo iz tog da je imovinski kriminalitet (krađe i provale) prema podacima iz 2013. godine iznosio 160, dok se godinu nakon ta brojka smanjila na 92 slučaja (VPKGS, 2014).

4.3. Razvijanje malog i srednjeg poduzetništva

Sa svrhom stvaranja povoljnog poduzetničkog okruženja za djelovanje poduzetnika, razvijanja poduzetničke klime i pružanja poticaja razvoju poduzetničkih sposobnosti na području Grada Solina valja spomenuti udrugu Poduzetnički centar Solin i tvrtku Inkubator Solin d.o.o.

Poduzetnički centar Solin je osnovan 2013. godine od strane tima visoko obrazovanih osoba sa bogatim poduzetničkim iskustvom koji svoje znanje i iskustvo prenose na mlade poduzetnike. Poduzetnici dobivaju sve informacije vezane uz početak i razvoj poslovanja svoje firme i obrta. Poduzetnicima se pružaju savjeti kod osnivanja poduzeća, savjeti vezani uz marketinške aktivnosti, istraživanje, razrada poslovne ideje i izrade poslovnog plana. Pružaju se i informacije o aktualnim programima potpore Grada i nadležnih Ministarstava. Promicanje i poticanje ideja poduzetništva sa svrhom doprinosa gospodarskom razvoju primjenom inovativnih i profesionalnih poslovnih rješenja utemeljenih na znanju i iskustvu. Cilj osnivanje ove udruge je organiziranje savjetovanja, predavanja, seminara, radionica i drugih stručnih skupova o problemima poduzetničko poslovnog ponašanja, organiziranje informativnih, savjetodavnih i edukacijskih programa o znanjima i vještinama koje su potrebne poduzetnicima, tvrtkama, tijelima javne uprave i samouprave. Omogućuju unapređenje poduzetničko poslovnog ponašanja putem medija i ostalih sredstava javnog informiranja. Pripomažu pokretanje poslovnih odnosa između zainteresiranih organizacija i pojedinaca prikupljanjem relevantnih podataka koji se odnose ili su u svezi s poduzetništvom.

U suradnji s Gradom Solinom promiče i razvija programe za socijalno uključivanje i aktivno sudjelovanje poduzetnika u razvoju društva (URL8). Danas Poduzetnički centar ima pet stalnih zaposlenika i velik broj volontera koji žele naučiti pisati projekte. Godišnje obave preko 300 konzultacija s ljudima koji imaju ideju te žele krenuti u realizaciju, a konkretno su pomogli pri otvaranju 300 tvrtki i obrta početnika koji su dalje u fazi zapošljavanja ljudi. Poduzetnički centar Solin svake godine organizira Poduzetnički kamp na kojem mogu sudjelovati svi koji imaju ideju kako pokrenuti projektne prijedloge. Kamp je organiziran kao trodnevna manifestacija, gdje se mladim ljudima prezentira sve ono potrebno za daljnji poduzetnički razvoj. Kao mentori i predavači u kampu sudjeluju najveći hrvatski stručnjaci iz različitih poduzetničkih sektora, kako bi im svojim znanjem i iskustvom pomogli u njihovom bržem razvoju.

Tvrtka Inkubator Solin d.o.o. u vlasništvu je Grada Solina. Neki od ciljeva Inkubatora su: razvoj malog i srednjeg poduzetništva, što i je vodilja u EU, povećanje broja tvrtki koje opstaju na tržištu kao i smanjiti vjerojatnost propasti start-up tvrtki i potaknuti njihov razvoj čime bi se uvelike smanjila nezaposlenost na području Solina (URL9). Korištenje usluga tvrtke omogućeno je isključivo onima koje svoje buduće poslovanje namjeravaju razvijati unutar granica Grada Solina. U planu je Inkubator odvojiti od Grada, da djeluje kao samostalan objekt te poduzetnicima početnicima omogućiti najam poslovnih prostora po subvencioniranim cijenama, povoljnije knjigovodstvene i pravne usluge, besplatnu informatičku i uredsku opremu, besplatan internetski i telefonski priključak te korištenje sale za sastanke.

Razvijanje malog i srednjeg poduzetništva ističe se kao jedan od najvažnijih imigracijskih poticaja i pruža nadu u ostanak stanovništva u Gradu Solinu. Prema riječima gradonačelnika, Dalibora Ninčevića, Grad Solin ističe se po prepoznavanju potreba lokalnih poduzetnika što potvrđuje i činjenica da je 2015. godine proglašen poželjnom europskom poslovnom destinacijom.

4.4. Postojeće revitalizacijske mjere

4.4.1. Poticaji rodnosti

Prirodno kretanje stanovništva je dominantna sastavnica ukupnog kretanja stanovništva. U sklopu istraživanja prirodnog kretanja važno mjesto ima proučavanje njegove pozitivne komponente – nataliteta. Primjenom različitih prostornih podataka u analizi međudnosa općeg razvoja i nataliteta pridonose i dubljoj spoznaji samog nataliteta (Nejašmić, Bašić, Toskić, 2008.).

Kada govorimo o poticajima nataliteta u Gradu Solinu razlikujemo dvije osnovne pronatalitetne mjere, novčana potpora roditeljima za vrijeme korištenja porodiljnog dopusta od prve do treće godine života djeteta te mjesečna financijska pomoć obiteljima s četvero i više djece. U 2017. godini za te dvije mjere Grad Solin je iz proračuna izdvojio ukupno 820 000 kuna. Za porodiljne naknade evidentirano je 78 korisnika dok je mjeru pomoći obiteljima s četvero i više djece koristilo 36 obitelji (URL 12). U 2018. godini je za te mjere predviđeno 1,3 milijuna kuna, od kojih 600 000 za porodiljne naknade, što je u prvom tromjesečju koristilo 86 obitelji. Predviđeno je i 700 000 za obitelji s četvero i više djece, a pravo na tu mjeru, u prva tri mjeseca ove godine, ostvarile su 72 obitelji (URL 13).

Iz proračuna se, osim poklona svakom novorođenom djetetu, osigurava i prehrana za dojenčad, nabavka udžbenika za osnovnu i srednju školu, povlaštene autobusne karte, a stipendira se i darovitu djecu i učenike iz socijalno ugroženih obitelji. Broj stipendija nije ograničen, stipendija se dodjeljuje svim učenicima i studentima koji zadovoljavaju uvjete. U 2017. godini ih je stipendirano 141 učenika i studenta (URL 12).

Problem nedostatka vrtićkih kapaciteta se namjerava riješiti izgradnjom dva velika vrtićka centra. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku je Gradu Solinu dalo 750 000 kuna bespovratnih poticaja za izgradnju vrtićkog centra u naselju Solin u kojem će biti 130 novih mjesta za predškolsku djecu. Drugi vrtićki centar će biti u sklopu poslovne zgrade u Rupotini gdje će se nalaziti tri odgojne skupine s oko 80 novoupisane djece. Za predškolski odgoj se u prošloj godini izdvojilo 24,7 milijuna kuna iz gradskog proračuna (URL 12). U Solinu djeluju i tri osnovne škole, četvrta Osnovna škola Ninčevići je u izgradnji i bit će dovršena do iduće školske godine. Također sredstva za financiranje osobnih asistenata u vrtićima i školama dolaze iz gradskog proračuna.

Grad Solin je 2009. godine proglašen „Gradom prijateljem obitelji“, a od 2012. godine nosi titulu “Grad prijatelja djece”. Akciju “Gradovi i općine-prijatelji djece” su zajednički pokrenuli Savez društava Naša djeca Hrvatske i Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju pod pokroviteljstvom UNICEF-a. U zadnjih deset godina program doprinosi pozitivnim promjenama u korist djece, a lokalne uprave i samouprave, ustanove, institucije udruge i pojedinci provedbom ove akcije otvaraju nove prostore za međusobnu suradnju, komunikaciju i partnerstvo te pokreću i ostvaruju konkretne aktivnosti za djecu. Gradovi i općine – prijatelji djece su sredine koje sustavno brinu o zaštiti djece i njihovim pravima i potrebama. Imati status grada ili općine – prijatelja djece donosi svojevrsan ugled zajednici da skrbi za potrebe svojih najmlađih sugrađana i uvažava mišljenje djece. Trenutno u akciji sudjeluje 88 grada i općine od kojih je njih 28 dostiglo prestižan naziv - prijatelj djece (URL14). Važno je spomenuti da se titula dodjeljuje svake godine s obzirom na rezultate iz prethodne godine.

Grad je ovu laskavu titulu dobio zahvaljujući radu na brojnim projektima kao što su „Male tajne roditeljstva“, Kluba trudnica i roditelja Split, podružnica Solin; projekt „Želimo, možemo, znamo“, projekt „Sigurna mreža-prevenција Internet nasilja kod djece“ te „Mladi u akciji“. Ističu se i programi za djecu s teškoćama u razvoju kroz ostvarivanje besplatnog prijevoza, prilagođenoj infrastrukturi, radionice i predavanja za djecu i roditelje te prometnu signalizaciju. Zaštita trudnica je na vrlo visokoj razini, kroz sistematske preglede, tečajeve za trudnice i njihove partnere, edukacije o trudnoći, pripremi za rađanje, o dojenju i razvoju novorođenčeta. Primarna zdravstvena zaštita djece od 0-7 godina provodi se pretežno kroz rad pedijatra za čije osiguravanje rada lokalna zajednica poduzima određene mjere. Gradsko društvo Crvenog križa Solin opremilo je 9 dječjih igrališta sa Stribor opremom, financiralo je i dječje igralište s fitnes spravama, a nedavno su otvorili i “Socijalnu samoposlugu”. Okolicu Solina krasi brojna izletišta i parkovi, koji se revitaliziraju te se uređuju za različite sadržaje (ekološke, kulturne, rekreativne, zabavne) dostupne djeci i roditeljima, a u zadnjih nekoliko godina uređeno je 12 dječjih igrališta. Osnovne škole uključene su u brojne preventivne programe i edukaciju o građanskom odgoju, a sve tri OŠ imaju status eko-škola. Dječje gradsko vijeće započelo je svoj rad aktivno nastupima u lokalnim medijima, radionicama o pravima djeteta u suradnji s Klubom trudnica i roditelja Split-podružnica Solin te humanitarnom akcijom „I malo je bolje“ za pomoć djeci slabijeg imovinskog stanja. Vrlo

zanimljiva i originalna gradska investicija je multimedijalni kazališni prostor „Teatrin”, gdje se organiziraju dramske radionice za srednjoškolce i osnovnoškolce (URL15).

4.4.2. Imigracijski poticaji

Temeljne mjere kojima se Grad Solin vodi u imigracijskim poticajima su stalan i dobro plaćen posao kao i adekvatno riješeno stambeno pitanje. Sve ostale mjere su samo jedna dobra nadogradnja.

Zbog svog povoljnog geografskog položaja, blizine Dalmatinski zagore i makroregionalnog centra Splita, Solin ima dobre preduvjete za doseljavanje stanovništva. Zbog deagrarizacije i procesa industrijalizacije u Grad Solin doseljava se velik broj stanovnika iz Dalmatinske zagore. U makroregionalnom centru Splitu u posljednjih nekoliko godina zbog „turističkog booma“ dolazi do apartmanizacije i porasta cijene kvadrata stambenih prostora, te se sve veći broj ljudi doseljava u Solin. Uzroci ovakvih kretanja nalaze se u mogućnosti rješavanja stambenog pitanja mladih obitelji i općenito u čimbenicima kvalitete života i rada. U cilju ravnomjernog razvoja područja Grada Solina i šireg gravitacijskog područja, nužno je promišljati o boljem prometnom povezivanju (osiguranje mogućnosti dnevnih migracija), osiguranju obrazovanja, zdravstvene zaštite i ostalih društvenih funkcija potrebnih za sve veći porast broja stanovnika.

Institucije koje smo već ranije spomenuli, Inkubator Solin d.o.o i Poduzetnički centar Solin također imaju pozitivan utjecaj na imigraciju stanovništva. U proračunu Grada za 2018. planirano je 600 000 kuna za poticanje malog i srednjeg poduzetništva i smanjenje nezaposlenosti. Program mjera za poticanje poduzetništva i smanjenja nezaposlenosti obuhvaća potpore za novo zapošljavanje i samozapošljavanje, sufinanciranje ulaganja u standardne kvalitete, troškove nabave dugotrajne imovine, usluge pripreme i kandidiranja EU projekata, a kako bi ohrabрили određene skupine, potpore su predviđene za obrtnike starije od 45 godina, žene poduzetnike i mlade visokoobrazovane poduzetnike. U Programu je značajna subvencija u iznosu od 10 000 kuna za zapošljavanje osoba iznad 50 godina za dostizanje godina radnog staža prije odlaska u mirovinu bez obzira na stručnu spremu, također grad subvencionira sa 5 000 kuna za osobe sa SSS, 7 000 kuna za osobe s VŠS i sa 9 000 kuna za osobe s VSS (URL 16).

4.5. Demografski nastavak

Važna sastavnica ljudskog razvoja jesu demografski resursi te je nedvojbeno da promjene u obilježjima demografskih resursa utječu na općedruštvene i gospodarske prilike. Jedan od pokazatelja koji služi kao temelj za određivanje tipologije demografskih resursa i potencijala je indeks demografskih resursa (i_{der}). Indeks demografskih resursa je složeni pokazatelj te se izračunava iz 15 varijebli. Sastoji se od dva osnovna dijela: demografski indeks (i_{dem}) i indeks obrazovanosti (i_o). Zbog izravnog utjecaja ukupnog broja stanovnika, demografska masa uključena je kao korektiv u izračun u obliku koeficijenta (k), pa konačna formula za izračun glasi: $i_{der} = k * (i_{dem} + i_o)$ (Nejašmić i Mišetić, 2010).

Demografski indeks se dobiva iz koeficijenta dinamike promjene broja stanovnika, udjela mladog stanovništva predferilne dobi, udjela ženskog stanovništva u dobi 20-29 godina te indeksa vitaliteta. Indeks obrazovanosti se računa iz udjela stanovništva tercijarne obrazovanosti te udjela studenata. Koeficijent korekcije definiran je uporabom standardiziranog obilježja (z -vrijednosti), izraženog u jedinicama standardne devijacije. U odnosu na indeks demografskih resursa određuje se tipologija prostornih jedinica te njihova osnovna obilježja. Prostorne jedinice ovom analizom dijele se na 6 tipova, od najpovoljnijeg tipa A do izrazito nepovoljnog tipa F (Nejašmić i Mišetić, 2010).

Tab. 13. Indeks demografskih resursa za Grad Solin 2011. godine

	i_{dem}	i_o	k	i_{der}	TIP
Grad Solin	1 574,2	1 487,8	0,05	153,1	A

Izvor: izračunato na temelju podataka popisne i vitalne statistike Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske

Prema dobivenom indeksu demografskih resursa, Grad Solin ima tip A- izrazito povoljni demografski resursi što znači da prevladavaju izrazito dobra demografska obilježja i potencijali te vrlo visoka razina obrazovanosti (Tab. 14.). Indeks demografskih resursa može se iskoristiti kao osnova za planiranje i usmjeravanje društveno-gospodarskog razvoja te opću valorizaciju prostora, prema podacima o demografskim resursima i potencijalu te razini obrazovanosti stanovništva. Ljudski potencijal je najvažniji čimbenik za demografski i gospodarski razvoj,

te možemo zaključiti da će ulaganje u isti biti ključno za daljnji razvoj i napredak promatranog prostora.

5. ZAKLJUČAK

Posljednje poglavlje bit će podijeljeno na dva dijela. Prvi dio odnosi se na referiranje na hipoteze koje su činile temelj i smjernice za nastavak rada. U drugom dijelu bit će navedeni opći zaključci rada.

5.1. Referiranje na hipoteze

Istraživanjem su potvrđene postavljene hipoteze:

1. Jedna od pretpostavki s početka rada polazi od toga da je geografski položaj Grada Solina, zbog svoje pozicijske određenosti u blizini makroregionalnog centra, uvjetovao pozitivne demografske trendove u 21. st. Zbog sve veće preopterećenosti Splita, dolazi do deagrarizacije i urbanizacije njegove okolice. Pozitivni migracijski saldo i prirodni prirast, velik udio mladog stanovništva i čimbenici demografske revitalizacije ukazuju na pozitivne buduće naznake u ukupnom rastu broja stanovnika.
2. Aktualni demografski trendovi u korelaciji sa poticajima i mjerama ključnim za demografsku obnovu na razmatranom području, ukazuju na pozitivne buduće naznake u ukupnom rastu broja stanovnika.
3. Smjernice lokalnog strateškog razvoja kao što su razvoj turizma, visoka kvaliteta života i razvijanje malog i srednjeg poduzetništva pridonijele su pozitivnim demografskim trendovima u Gradu Solinu. Daljnjim istraživačkim i društveno korisnim projektima nužno je proširiti dosadašnje područje djelovanja zbog sve većeg broja stanovnika.
4. Kroz poticaje rodnosti, poduzetništva te imigracijske poticaje potvrđeno je da su postojeće revitalizacijske mjere sa svojim ciljevima i prioritetima doprinijele ukupnom razvoju Grada Solina.

5.2. Opći zaključci

Prostor Grada Solina u posljednja dva desetljeća bilježi stalan porast broja stanovnika. Razlog tome je pozitivna migracijska bilanca, tj. doseljavanje stanovništva, naročito fertilnog kontigenta te visoki prirodni prirast.

Grad Solin privlačan je za doseljavanje stanovništva zbog blizine Splita, pristupačne cijene zemljišta te očuvanog okoliša i kvalitete života. Dobar prometni položaj također je važan faktor demogeografskog razvoja jer omogućuje prometnu povezanost sa Splitom, ali i okolnim područjem.

Identifikacijom dominantnih demografskih procesa, struktura te revitalizacijskih mjera koje su provedene u svrhu demografske obnove, može se zaključiti da bi ovakav model obnove mogao biti primjenjiv i u drugim jedinicama lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj

Solin bi u budućnosti trebao nastaviti dopunjavati potrebne urbane sadržaje te stvoriti vlastiti identitet, koji će ga učiniti prepoznatljivim u široj konurbaciji unutar koje se nalazi.

LITERATURA I IZVORI

Literatura

Bereš, M., 2014: Salona, *Essehist* 6, 2-7

Bezić – Božanić, N., 1992: Solinsko -polje nakon 1102 godine, *Starohrvatski Solin* (katalog izložbe, ur. E. Marin), Arheološki muzej Split: 217 - 222, Split

Božić, N., 1997: Solin- pregled povijesnog i urbanističkog razvoja grada, *Prostor* 5 (2), Zagreb

Gelo, J., Smolić, Š., Strmota, M., 2010: Sociodemografske odrednice zaposlenosti žena u Hrvatskoj, Izvorni znanstveni rad, Ekonomski fakultet, Zagreb

Katić, L., 1955: Solin od VII do XX stoljeća, *Prilozi povijesti u Dalmaciji*, 9:17-91, Split

Klempić, S., 2004: Razvoj stambenih naselja Splita nakon Drugog svjetskog rata, *Hrvatski geografski glasnik* 66/2, 65-120

Lučev, I., Tadinac, M., 2008: Kvaliteta života u Hrvatskoj – povezanost subjektivnih i objektivnih indikatora te temperamenta i demografskih varijabli s osvrtom na manjinski status, *Migracijske i etničke teme* 24, 67-89

Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Meridijani, Zagreb

Marinčić, S., Magaš, N., Borović, I. (1971): *Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000, List Split K33-21*, Institut za geološka istraživanja, Zagreb

Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb

Nejašmić, I., Bašić, K., Toskić, A., 2008: Prostorne značajke nataliteta u Hrvatskoj, *Hrvatski geografski glasnik* 70/2, 91-112

Nejašmić, I., Mišetić, R., 2010: Sintetični pokazatelj demografskih resursa: doprinos tipologiji hrvatskog prostora, *Hrvatski geografski glasnik* 72/1, 49-62

Nejašmić, I., Toskić, A., 2000: Razmještaj stanovništva u Republici Hrvatskoj – dio općih demografskih i društveno-gospodarskih procesa, *GeoAdria* 5, 93-104

Nejašmić, I., Toskić, A., 2013: Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive, *Hrvatski geografski glasnik* 75/1, 89-110

Piplović, S., 2012: Karakteristike i problemi urbanog razvitka Salone, *Tusculum-časopis za solinske teme*, 5 (1), Solin

Šterc, S., Komušanac, M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja*, 21 (3), 693-713

Vresk, M., 1998: Satelitizacija splitske aglomeracije, *Hrvatski geografski glasnik* 60, 31-48

Wertheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, Nakladnička kuća MATE, Zagreb

Živić, D., Pokos, N., 2005: Odabrani sociodemografski indikatori razvijenosti Hrvatske i županija, *Revija za sociologiju* 36 (3-4), 207-224

Izvori podataka

URL 1 Metodološka objašnjenja, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine

URL 2 Naselja i stanovništvo RH 1857. – 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb

URL 3 *Prirodno kretanje broja stanovnika Republike Hrvatske 2001.-2014.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb

URL 4 *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, po gradovima i općinama*, Državni zavod za statistiku, Zagreb

URL 5 *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Dnevni i tjedni migranti*, Državni zavod za statistiku, Zagreb

URL 6 *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb

URL 7 Program ukupnog razvoja Grada Solina 2011, Mikro projekt d.o.o.

URL 8 Poduzetnički centar Solin, <http://centarpoduzetnika.wixsite.com/poduzetnickicentar>

URL 9 Inkubator Solin, <http://inkubator-solin.hr>

URL 10 *Postelje, dolasci i noćenja turista po županijama, gradovima i općinama 2011.-2017. godine*, Državni zavod za statistiku, Zagreb

URL 11 Turistički procvat Solina, Službene stranice Grada Solina

URL 12 Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Grada Solina za 2017., Službene stranice grada Solina

URL 13 Proračun Grada Solina za 2018. godinu i projekcije za 2019. i 2020. godinu, Službene stranice grada Solina

URL 14 Grad Solin prijatelj djece, Službene stranice Grada Solina

URL 15 Obrazloženje Središnjeg koordinacijskog odbora o dobivanju titule Grad Solin prijatelj djece, Službene stranice Grada Solina

URL 16 Program poticanja razvoja poduzetništva za 2018., Službene stranice Grada Solina

URL 17 *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu*, Državni zavod za statistiku, Zagreb

URL 18 *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu po gradovima/općinama*, Državni zavod za statistiku, Zagreb

URL 19 OpenStreetMap Croatia, Geofabrik, download.geofabrik.de/europe/croatia.html

Prostorni plan uređenja Grada Solina, 2010., Ured za prostorno planiranje u Gradu Solinu

Vijeće za prevenciju kriminaliteta grada Solina, Strategija vijeća za prevenciju kriminaliteta 2015.-2017., Solin-grad sigurnog odrastanja, Solin, 2014.

Hidrogeološka studija područja Vrlika – Sinj – Omiš, Fond. struč. dok. geol. Inst. br 198/81, Zagreb, 1981.

POPIS SLIKA

Sl. 1. Geografski smještaj i naselja Grada Solina	7
Sl. 2. Prometno-geografski položaj i prometni sustav Grada Solina	9
Sl. 3. Kretanje broja stanovnika 1857. - 2011.....	15
Sl. 4. Kretanje broja stanovnika Grada Solina po naseljima od 2001. do 2011. Godine	18
Sl. 5. Prirodna promjena stanovništva Grada Solina od 2003. do 2016. godine.....	20
Sl. 6. Doseljenici iz RH u Grad Solin 2011.	22
Sl. 7. Doseljeni iz inozemstva u Grad Solin 2011.....	23
Sl. 8. Dobno – spolna struktura stanovništva Grada Solina 2011. godine	28
Sl. 9. Indeks starosti stanovništva Grada Solina po naseljima 2011. godine	30
Sl. 10. Udio zaposlenog stanovništva Grada Solina prema sektorima djelatnosti 2011. godine	32
Sl. 11. Turistički dolasci i noćenja u Gradu Solinu od 2011.-2017. godine	38
Sl. 12. Zadovoljstvo kvalitetom života u Gradu Solinu	39

POPIS TABLICA

Tab. 1. Kretanje ukupnog broja stanovnika Grada Solina od 1857. do 2011. godine	16
Tab. 2. Kretanje broja stanovnika Grada Solina po naseljima od 2011. do 2011. godine	17
Tab. 3. Prirodno kretanje stanovništva Grada Solina od 2003. do 2016. godine.....	19
Tab. 4. Dnevni migranti Grada Solina 2011. godine	24
Tab. 5. Opće kretanje stanovništva Grada Solina u međupopisnom razdoblju od 2001.-2011.	25
Tab. 6. Koeficijent feminiteta Grada Solina po naseljima u 2011. godini	26
Tab. 7. Tipovi stanovništva Grada Solina po naseljima prema dobnom sastavu 2011. godine	29
Tab. 8. Stanovništvo Grada Solina staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti i spolu 2011. godine	31
Tab. 9. Broj zaposlenog stanovništva u Gradu Solinu prema djelatnostima 2011. godine.....	33

Tab. 10. Broj i udio nepismenog stanovništva starijeg od 10 godina u Gradu Solinu 2011. godine	35
Tab. 11. Obrazovna struktura stanovništva Grada Solina 2011. godine	35
Tab. 12. Informatička pismenost stanovništva Grada Solina 2011. godine starijeg od 10 godina	36
Tab. 13. Indeks demografskih resursa za Grad Solin 2011. godine	45